

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Výslech dětí a mladistvých a jeho specifika

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:

Mgr. Iva Uhlíková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Výslech dětí a mladistvých a jeho specifika“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 10. 8. 2012

.....
Mgr. Iva Uhlíková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou pomoc, podnětné rady a vedení, které mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Zároveň děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili mnou prováděného výzkumu.

.....
Mgr. Iva Uhlíková

Obsah

Úvod.....	1
1 Děti, mladiství – pojem a charakteristika	3
1.1 Pojmy „dítě“ a „mladistvý“	3
1.2 Psychologická charakteristika dětství a dospívání	6
1.3 Psychologická charakteristika dětství	7
1.4 Psychologická charakteristika dospívání	11
2 Výslech ve speciální výslechové místnosti	14
2.1 Podstata a pojetí výslechu	14
2.2 Výslech nezletilce a mladistvého	17
2.3 Speciální výslechová místnost	19
2.4 Demonstrační loutky „Jája a Pája“	23
2.5 Provádění výslechu za pomoci loutek „Jája a Pája“	26
3 Sexuální zneužívání.....	29
3.1 Sexuální zneužívání dětí	29
3.2 Dítě jako oběť sexuálního zneužívání	32
3.3 Příznaky sexuálního zneužívání	33
3.4 Terapie sexuálně zneužívaných dětí	34
4 Empirická část	36
4.1 Cíl, metody výzkumu a stanovení hypotéz	36
4.2 Základní charakteristika respondentů	38
4.3 Vlastní zpracování dat	43
4.4 Analýza a prezentace výsledku výzkumu	43
Závěr	56
Resumé	58
Anotace	59
Klíčová slova	60
Seznam použité literatury a pramenů	61
Seznam příloh.....	65

Úvod

Jedním z velmi rozšířených sociálně patologických jevů v současnosti je kriminalita. Její objasňování a vyšetřování je v řadě případů velmi složité, poněvadž úkolem orgánů činných v trestním řízení je prokázat vinu pachatele, zatímco pachatel má možnost jejich úsilí nabourávat minimálně svojí pasivitou. Významným důkazním prostředkem přitom často bývá výslech, který vedle toho bývá rovněž neocenitelným zdrojem informací o šetřené události. Z uvedeného vyplývá, že přípravě, průběhu i vyhodnocení výslechu je nutno ze strany orgánů činných v trestním řízení věnovat velkou pozornost.

Uvedené platí zejména tam, kde se jedná o nejmladší věkové kategorie – o děti a mladistvé. Je tomu tak z toho důvodu, neboť necitlivě a netaktně vedený výslech osob z těchto věkových kategorií může mít v krajním případě negativní vliv na jejich další vývoj, což je z pochopitelných důvodů nežádoucí. Tento problém se netýká pouze dětí a mladistvých, kteří jsou vyslýcháni orgány činnými v trestním řízení v pozici svědka či poškozeného, ale i těch, které se dopustily nějakého deliktu (činu jinak trestného či provinění). Nelze totiž opomenout skutečnost, že stejně, jako se děti a mladiství stávají v nezanedbatelném procentu případů oběťmi trestné činnosti, tak se i tyto osoby poměrně často stávají jejími pachateli.

Ať se však delikvence dotýká dětí a mladistvých jakýmkoliv způsobem, je zapotřebí si uvědomit, že jejich kontakt s orgány činnými v trestním řízení má vedle určitých právních dopadů i svůj nezanedbatelný formativní aspekt. Cílem trestního řízení totiž není pouze potrestání pachatelů, nýbrž i působit k prevenci trestné činnosti (tj. směrem k jejímu předcházení a zamezování) a v neposlední řadě též výchova občanů k dodržování zákonů a pravidel občanského soužití. V tomto ohledu má tedy téma této diplomové práce, kterým je výslech dětí a mladistvých s jejich specifiky, úzký vztah k sociální pedagogice, neboť v širším i užším pojetí sociální pedagogiky nalezneme s tématem řešeným v této práci několik styčných bodů.

V širším pojetí je sociální pedagogika zaměřena mimo jiné na roli prostředí ve výchově. V rámci tohoto pojetí je řadou autorů kladen důraz na prevenci v teorii i praxi sociální pedagogiky. Jak je patrné z výše uvedeného, trestní řízení, jehož je výslech prostředkem, sleduje i prevenci kriminality. Trestní řízení totiž působí přímo na jeho jednotlivé účastníky, tak i zprostředkovaně na ostatní členy společnosti. Sociální

pedagogiku lze i jako teorii životní pomoci ohrožené mládeži či jako obor zaměřený na psychosociální problémy nebo patologie. Rovněž z těchto pohledů je téma této diplomové práce podnětné, poněvadž *výslech může být prostředkem, jak pomoci ohrožené mládeži a současně v centru jeho pozornosti stojí vždy sociálně patologický jev.*¹

Cílem diplomové práce je:

- zabývat se a osvětlit pojmy „dítě“ a „mladistvý“ v rámci této problematiky;
- podat základní psychologickou charakteristiku období dětství a dospívání;
- objasnit podstatu výslechu a charakterizovat jeho jednotlivé druhy;
- realizovat kvalitativně orientovaný výzkum k problematice výslechů dětí a mladistvých.

Ve shodě s uvedenými cíli je práce rozčleněna do čtyř kapitol. V první kapitole jsou nejprve vymezeny pojmy „dítě“ a „mladistvý“, načež je podána psychologická charakteristika vývojových epoch dětství a dospívání. Druhá kapitola je zaměřena na speciální výslechovou místnost a na možnosti jejího využití. Třetí kapitola pojednává o sexuálním zneužívání dětí, o typických příznacích sexuálního zneužívání i možnostech terapie či pomoci dětem, které si takové trauma prožily. Čtvrtou kapitolou je empirická část, která obsahuje nejen stanovení cílů a metod výzkumu či hypotéz, ale i kvalitativní výzkum s výsledky.

¹ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání, Praha: Portál, 2008, s. 39

1 Děti, mladiství – pojem a charakteristika

Vzhledem k tomu, že specifika výslechů dětí a mladistvých mají úzkou návaznost na specifika těchto vývojových období, bude vhodné nejprve definovat, co je pod zmíněnými pojmy v této práci rozuměno (respektive v jakých významech jsou používány) a posléze podat stručnou psychologickou charakteristiku dětství a dospívání, která bude akcentovat zejména skutečnosti, které mají vliv na jejich schopnost vypovídat.

1.1 Pojmy „dítě“ a „mladistvý“

Zejména pojem „dítě“ je velmi frekventovaný, a to jak v běžné mluvě, tak i v legislativě. Pojem „mladistvý“, který je používán v několika právních předpisech, je v běžném vyjadřování nahrazován poněkud širším pojmem „mládež“. Avšak i používání pojmu „dítě“ v legislativě není konzistentní, jak ostatně vyplývá z níže uvedeného demonstrativního výčtu jeho vymezení. V první řadě je však možno uvést, že čl. 32 odst. 1 věta druhá ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina“) zakotvuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých.

Pojmu „dítě“ bývá používáno v trestněprávní a kriminologické literatuře i v řadě právních dokumentů, kdy zahrnuje období od narození do dosažení osmnácti let věku jedince. Příkladem takového pojetí je definice pojmu „dítě“, která je uvedena v ustanovení čl. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož je za dítě považována „*každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“²

V témže významu je používáno tohoto pojmu v ustanovení § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), kde se jím rozumí „*osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“³ Jak uvádí komentované znění trestního zákoníku, „*Trestní zákoník stanoví jinak tehdy, když má zájem na zvýšené ochraně věkově nejmladších dětí, a rozlišuje*

² Rezoluce OSN 44/25, 1999

³ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1201

proto u konkrétních trestných činů dvě základní věkové kategorie; dítě mladší patnácti let a dítě, jímž se myslí dítě mladší osmnácti let; vedle toho v § 195 odst. 2 písm. a) zvýšeně chrání dítě mladší tří let.“⁴

Některé právní předpisy považují za dítě osobu mladší patnácti let. V tomto významu je pojem „dítě“ vymezen v ustanovení § 2 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), které uvádí, že podle tohoto zákona se rozumí „*dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku*“⁵. Za dítě mladší patnáct let je v souladu s ustanovením §139 trestního zákoníku o počítání času považováno toliko „*dítě do dne předcházejícího jeho patnáctým narozeninám, poněvadž v den svých patnáctých narozenin logicky již osobou mladší patnácti let být nemůže*“.⁶

Z ustanovení § 89 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže vyplývá, že „*dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.*“⁷ Jím spáchaný protiprávní čin je označován jako čin jinak trestný. Jestliže se dítě mladší patnácti let dopustí takového činu, učiní soud pro mládež opatření nezbytná k jeho nápravě, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření. Výčet těchto opatření je uveden v ustanovení § 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., kde jsou uvedena následující:

- *„výchovná povinnost,*
- *výchovné omezení,*
- *napomenutí s výstrahou,*
- *zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,*
- *dohled probačního úředníka,*
- *ochranná výchova.“⁸*

Pojem „mladistvý“ je vymezen v ustanovení § 2 písm. d) zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ve zmíněném ustanovení je zakotveno, že podle zákona o

⁴ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1201.

⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., *O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů,* § 2 písmeno c).

⁶ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář., § 139,* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1201.

⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář., § 25,* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1201.

⁸ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 93 odst. 1.

soudnictví ve věcech mládeže se rozumí mladistvým „ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“⁹. „Trestný čin spáchaný mladistvým bývá v souladu s ustanovením § 6 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže označován jakožto provinění. Není-li zákonem o soudnictví ve věcech mládeže stanoveno jinak, používá se pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník.“¹⁰

Druhy opatření, které lze mladistvému uložit za spáchané provinění, jsou uvedena v ustanovení § 10 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jedná se o:

- „Výchovná opatření – druhy výchovných opatření jsou uvedena v ustanovení § 15 odst. 2 zákona 218/2003 Sb.. Jsou jimi dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná opatření a napomenutí s výstrahou.
- Ochranná opatření – druhy ochranných opatření jsou uvedena v ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. Jsou jimi ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.
- Trestní opatření – druhy trestních opatření uvádí ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. Jedná se o obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně.“¹¹

Ustanovení § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, „že pokud mladistvý v době spáchání činu nedosáhl takového stupně rozumové a mravní vyspělosti, aby dokázal rozpoznat jeho protiprávnost či ovládat své jednání, pak není za tento čin trestně odpovědný.“¹² „Jestliže se mladistvý dopustil činu jinak trestného za takových podmínek nebo pokud nenastala z jiných zákonných důvodů jeho trestní odpovědnost, pak je na místě podle ustanovení § 5 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech

⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 2 písmeno d).

¹⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 6 odst. 1).

¹¹ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 10 odst. 1).

¹² Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 5 odst. 1).

*mládeže na místě použít proti němu buď ochranných opatření nebo postupů a opatření uplatňovaných dle tohoto zákona vůči dětem mladším patnácti let.*¹³

Pojem „mládež“. Ustanovení § 2 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb. vymezuje pojem „mládež“ jako „*souhrnné označení pro děti a mladistvé. Tato kategorizace má své důsledky pro určení toho, ve kterém systému odpovědnosti bude jednání těchto osob posuzováno, jakož i toho, jaké vyvstanou právní následky jejich protiprávního jednání.*“¹⁴

1.2 Psychologická charakteristika dětství a dospívání

Každý jedinec prochází během svého života z hlediska psychického vývoje určitými epochami a obdobími, která se odlišují svými charakteristickými znaky, problémy a úkoly. Pokud se týká velkých vývojových útvarů, které jsou označovány jako epochy, tak zde bývají rozlišovány níže uvedené útvary:

- *„prenatální věk;*
- *dětství;*
- *mládí (respektive dospívání);*
- *dospělost;*
- *stáří.*¹⁵

První kapitola však bude zaměřena na dvě z těchto epoch – na epochu dětství a na epochu mládí (dospívání). Existuje podrobnější členění, které dále dělí tyto epochy na kratší vývojová období. Jejich členění je podrobně uvedeno v Tabulce 1.

¹³ Jelínek, J., Melicharová, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Linde, 2004, s. 7.

¹⁴ Jelínek, J., Melicharová, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Linde, 2004, s. 7.

¹⁵ Helus, Z. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 275.

Tabulka 1 Přehledné schéma věkových období v dětství a dospívání

Vývojová epocha	Vývojové období	Časové rozmezí
Epocha dětství	Období novorozence a kojence Období batolecí Období předškolní Období mladšího školního věku	Od narození do konce 1. roku 2. až 3. rok 3. až 6. rok 6. až 11. Rok
Epocha dospívání	Období pubescence Období adolescence	11. až 15. rok 15. až 18./22. Rok

Zdroj: HELUS, Z., Úvod do psychologie, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 275

Z pohledu řešené problematiky výslechu dětí a mladistvých jsou relevantní veškerá výše uvedená vývojová období s výjimkou období novorozence a kojence, poněvadž v tomto období si jen lze stěžít výslech jedince představit. Vedle toho hraje svoji roli též skutečnost, že úroveň kognitivních procesů u dítěte v tomto věku není taková, aby dítě bylo schopno věrohodně reprodukovat vnímanou realitu, nehledě na to, že ještě neovládá řeč.

1.3 Psychologická charakteristika dětství

Období batolecí. Toto období je vymezeno prvním až třetím rokem věku jedince. Jedná se o období, kdy je jedinec stále ještě silně ovládan city. Batole k veškerým podnětům okolí přistupuje zejména egocentricky z pozic vlastních plně uvědomovaných přání. „*Zkušenosti z činností a zážitků pak zvětšují nejen rozsah poznání, orientace, sebeuvědomování a prožívání, ale zkvalitní také počátky vědomého řízení a usměrňování aktivity. Ve vlastní činnosti již převládají nad funkčními hrami (experimentací) hry frikční (námětové), které kromě své duševně hygienické funkce, tj. uvolnění tenze a breakcí, umožňují dítěti i dramatickým přehráváním jisté poznání a osvojení mnohých, jinak obtížně uchopitelných jevů, zvláště v oblasti mezilidských vztahů.*“¹⁶

„Z uvedeného je zřejmé, že v tomto období dochází k mohutnému rozvoji celé řady kompetencí i dětské osobnosti. Dítě se pozvolna stává stále samostatnějším a

¹⁶ Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994, s. 36.

aktivním subjektem, který si uvědomuje vlastní existenci a své možnosti.“¹⁷ Ve vztahu ke kognitivnímu vývoji J. Piaget uvádí, že „přibližně v roce a půl až ve dvou letech dochází u dítěte k ukončení vývoje senzomotorické inteligence, která je nahrazována symbolickým a předpojmovým myšlením.“¹⁸

„Na sklonku druhého roku dítě počíná důsledně používat soustavy slovních znaků. V tomto okamžiku se jeho myšlení dostává na kvalitativně vyšší úroveň. Jestliže dříve bylo jeho myšlení vázáno na činnosti realizované bezprostředně se skutečnými předměty, od tohoto okamžiku může provádět i činnosti konané pouze v mysli, čímž překračují rámeček blízkého prostoru a času. Ve fázi symbolického myšlení (cca od dvou do čtyř let) jsou slova dítětem užívána spíše coby „předpojmy“ nežli jako skutečné pojmy. Vzhledem k tomu, že předpojmy se vyznačují pomíjivostí a jsou založeny na vedlejších, nepodstatných vlastnostech, myšlení dítěte setrvává pořád ještě na polovině cesty mezi individuálními konkrétními věcmi (prvky) a obecností třídy. Z toho důvodu není schopno ještě rozlišovat mezi pojmy jeden, někteří a všichni.“¹⁹

„V tomto vývojovém období dochází k dalšímu zjemňování rozlišovací schopnosti počitků. S ohledem na další rozvoj zrakových, sluchových, hmatových a kinestetických analyzátorů dochází ke zkvalitňování vnímání tvarů či prostorových vztahů. Časové vztahy jsou pro batole stále ještě nadmíru proměnlivé a nenázorné. Vnímání batolete má pořád jen názorně konkrétní a situační ráz. V tomto věku dochází i k vývoji stability pozornosti, která se prodlužuje a neovlivňuje ji již tolik pouze vnější poutavost materiálu, nýbrž i stále více vnitřní záměr dítěte.“²⁰

„V paměti sice narůstá délka a rozsah podrženého, avšak stále ještě převládá bezděčné a mechanické vštěpování a vybavování. Avšak schopnost samostatné reprodukce má latenci jen několik dní, na konci batolícího věku pak teprve týdnů. Také vzpomínky na toto období bývají vzácné, kusé a týkají se pouze silně afektivních situací. Paměti prospívá také jak rozvoj manipulačních dovedností, tak i slovní zásoby. Slovní zásoba dosahuje na konci tohoto období cca 1000 slov. Řeč postupuje od slovovět, přes jednoduché věty až ke gramaticky správným vyjádřením.“²¹

Předškolní období má svůj začátek po završení třetího roku života a jeho konec je spojen s počátkem povinné školní docházky, tj. v šesti (respektive v sedmi) letech.

¹⁷ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. s. 132

¹⁸ Piaget, J., Inhelderová, B. *Psychologie dítěte*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007, s. 12

¹⁹ Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 78 až 80.

²⁰ Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994, s. 36

²¹ Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994, s. 37

Konec tohoto období není dán tedy fyzickým věkem, nýbrž sociálně – nástupem do školy. Ten sice má s věkem souvislost, avšak může se pohybovat v rozpětí jednoho roku, u některých dětí i více let. Předškolní věk je tak i poslední fází raného dětství. V tomto období je dítě obvykle již natolik „osamostatnělé“, že je schopno být na přechodnou dobu bez rodičů. Pro velkou část dětí je toto období spojeno se vstupem do prostředí mimo rodinu – do mateřské školy. Jde o prostředí, které představuje novou dimenzi zdatnosti dítěte.

„V předškolním věku dochází u dítěte v pohybové oblasti k výraznému rozvoji rychlosti a obratnosti. Pokud je tato skutečnost ze strany rodičů či pedagogů v mateřské škole dovedně využívána a dítě tak má pocit, že „pomáhá“, přispívá to pozitivně k socializačnímu vývoji dítěte i k podpoře jeho sebevědomí. Velkou roli u předškolního dítěte sehrává kreslení. Ze spontánní kresby lze usuzovat na stupeň intelektového rozvoje dítěte, na jeho citové rozpoložení či traumatické prožitky. Dítě kresbou zpřítomňuje, co prožilo hezkého, co si přeje (své touhy) i odreagovává nepříjemný zážitek.“²² Tohoto lze využít i při výslechu dítěte.

V předškolním věku dochází i ke značnému zdokonalení řeči u dítěte. *„Vedle zdokonalené výslovnosti se pokroky v řeči projevují i ve větné stavbě. Na vývoj řeči navazuje i nárůst poznatků o sobě a o okolním světě. Dítě umí správně označit hlavní barvy a zhruba v pěti letech podává jednoduchou definici známých věcí (obvykle za využití účelu, materiálu či tvaru). Na sklonku předškolního věku je většina dětí schopna určit počet předmětů (do cca deseti prvků), avšak potřebuje k tomu ještě pořád názorný materiál (např. počítání na prstech rukou).“²³*

K úrovni kognitivního vývoje je možno poznamenat, že u předškoláků jsou počítky již dostatečně rozvinuté, díky čemuž je dítě v tomto období schopno za předpokladu, že upoutaly jeho pozornost, zachytit i nitěrné detaily. Stran vnímání je možno uvést, že stále ještě zachycuje spíše celkový dojem. Uvedený nepročleněný obrys navíc nezřídka ulpívá na nepodstatných znacích, jež se posléze stávají signálem celého předmětu. *„Vnímání je tedy možno charakterizovat jako globální a neanalytické, přičemž je orientováno ponejvíce na to, co dítě subjektivně a aktuálně upoutá. Vjemy jsou rovněž ovládnuty egocentričností a vazbou na prožitek. Proto se u předškoláka*

²² Helus, Z. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 285

²³ Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 88.

setkáváme s malou věcností přístupu k realitě.²⁴ Tuto skutečnost je nutno mít při výslechu dítěte v tomto období na paměti.

„Přibližně ve čtyřech letech se inteligence dítěte posouvá z úrovně předpojmové (symbolické) na kvalitativně vyšší úroveň názorového (intuitivního) myšlení. Po přechodu do této úrovně dítě už uvažuje v celostních pojmech, jež vznikají na bázi vystižení podstatných podobností. Přes uvedenou skutečnost je však u dítěte i nadále usuzování vázáno na vnímané či představované. Myšlení dítěte tak stále ještě neprobíhá v souladu s logickými operacemi. Z toho důvodu bývá označováno jako prelogické či předoperační. Jako takové je egocentrické, antropomorfní (vše polidšťující), magické (připouští změnu fakt dle vlastního přání) a artificialistické (všechno se „dělá“).“²⁵ Rovněž tyto charakteristiky myšlení je zapotřebí mít při výslechu předškoláka vždy na zřeteli.

Období mladšího školního věku. Toto období bývá vymežováno šestým (respektive sedmým) a jedenáctým rokem věku dítěte. Počátek tohoto období je totožný s nástupem do školy, který představuje významný sociální mezník v životě jedince. Nástup do školy se promítá do dalšího rozvoje dětské osobnosti, způsobu prožívání zbývajících dětských let i v oblasti sebehodnocení. Je tomu tak z toho důvodu, neboť dítě se musí nastalé situaci permanentně přizpůsobovat.

K vývoji rozumových schopností v tomto období je možno ve všeobecnosti konstatovat, že *„to, čeho bylo dosaženo dříve, se nyní plynule rozšiřuje a zdokonaluje. Dítě se v tomto období většinou projevuje jako **střízlivý realista**, který se zajímá o fakta a o to, jak fungují věci, jež poznává. Ve vývoji inteligence se objevuje novinka – **konkrétní logické operace** neboli logika opírající se o konkrétní nazírání.“²⁶* Myšlení dítěte v tomto věku tak již respektuje vlastnosti poznávané reality, ať se jedná o její aktuální podobu či k tomu dochází na úrovni zafixované zkušenosti. J. Piaget toto vývojové období označoval jakožto *„fázi konkrétních myšlenkových operací.“²⁷*

„Myšlení dítěte v mladším školním věku je vázáno na realitu, tj. na něco, co sám zná, a to i v případě, že objekt jeho úvah není aktuálně přítomen. Postačuje mu k tomu dřívější zkušenost s ním. Dítě v tomto věku je dále orientováno na poznání skutečného světa.“²⁸ *„Školák už není v takové míře ovlivněn tím, co je na první pohled nápadné. Postupně začíná chápat **pravidla**, která v určité situaci platí, podle nichž svět funguje.“*

²⁴ Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994, s. 42.

²⁵ Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 90

²⁶ Řičan, P. *Psychologie. Příručka pro studenty*. 2., dopl. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 272.

²⁷ Piaget, J., Inhelderová, B. *Psychologie dítěte*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007, s. 85

²⁸ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005, s. 242

*Tato pravidla se stávají součástí jeho znalostí a ovlivňují jeho uvažování. Osvojení takových pravidel je projevem zobecnění reálné zkušenosti a integrace dílčích poznatků.*²⁹

Můžeme počítat s tím, že se školní docházkou dochází u dítěte v mladším školním věku k rozvoji schopnosti něco si zapamatovat. „V prvních letech školní docházky se u dětí projevuje především mechanická paměť, což souvisí mimo jiné i s dosud obecně slabší zásobou představ i slov. Tato okolnost je na překážku rozvoje logické paměti, neboť dítě nemá k dispozici dostatek výrazů, jimiž by samostatně vyjádřilo to, co se naučilo. Vedle toho brání v rozvoji logické paměti i menší schopnost dětí v tomto věku uvádět starou látku do souvislosti s novou. V souvislosti s pamětí a obrazotvorností u dětí mladšího školního věku nelze opomenout ani otázku fantazie, která se u nich pozvolna zbavuje jak subjektivity (oddělením „já a svět“), tak i doprovodného osobně emočního náboje.“³⁰

1.4 Psychologická charakteristika dospívání

Časové vymezení epochy dospívání, která je kladena mezi jedenáctý až osmnáctý (někdy až dvaadvacátý) rok věku dítěte, je více než u předchozích období poznamenáno poměrně značnými odchylkami. „Epochu dospívání je přitom možné charakterizovat jakožto období přechodu z dětství do dospělosti, které probíhá v následujících oblastech:

- *biologické – dochází k pohlavnímu dozrávání s významnými hormonálními procesy, jakož i k tělesnému dorůstání do dospělé osoby atp.;*
- *sociální – uskutečňuje se pokročilejší fáze sociálního začleňování, která je provázena změnami v postavení, vytyčováním nových nároků a úkolů;*
- *osobnostní – probíhá hledání a vyjadřování identity dospívajícího jedince.*³¹

Epocha dospívání bývá dále členěna na období pubescence a období adolescence.

Charakteristika období pubescence. Období pubescence spadá časově mezi jedenáctý až patnáctý rok věku jedince, přičemž v tomto směru nelze vyloučit určitou

²⁹ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005, s. 243.

³⁰ Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994, s. 62.

³¹ Helus, Z. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 293.

individuální variabilitu. Toto období je determinováno biologickými změnami (tělesným dospíváním), jež vyvolávají krizi dětství a završují pohlavní vývoj.

*„V souvislosti s tím se mění **zevnějšek dospívajícího** a stává se podnětem ke změně sebepojetí i reakcí okolí. Tělesné zrání je stimulem pro další změny, které mohou úspěšně proběhnout jen tehdy, jestliže je na ně jedinec dostatečně připraven. ... V rámci celkového vývoje dochází ke **změně způsobu myšlení**, dospívající je schopen uvažovat abstraktně, a to i o variantách, které reálně neexistují. Hormonální proměny stimulují změny **emočního prožívání**, jehož výkyvy mohou upoutávat pozornost a ovlivňovat aktuální hodnocení dospívajícího. Pubescent se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče, značný význam pro něho mají vrstevníci, s nimiž se ztotožňuje. Pro toto období je důležité přátelství, ale i první lásky, počáteční experimentace s partnerskými vztahy. Starší pubescenti usilují o odlišení vlastní skupiny od dětí i dospělých a tuto potřebu signalizují prostřednictvím úpravy zevnějšku, **specifického životního stylu**, zájmů, hodnot apod. Důležitým sociálním mezníkem je **ukončení povinné školní docházky** v 15 letech a diferenciací dalšího profesního směřování, které bude spoluurčovat budoucí sociální postavení dospívajících.“³²*

Charakteristika období adolescence. *„Období adolescence je časově ohraničeno završením patnáctého roku a dosažením osmnáctého (někdy až dvacátého druhého) roku věku. V tomto období je dominantním požadavkem zvládnutí nároků přicházející dospělosti, již se musí adolescent pracně učit. Až v této době je povolna dosahována reprodukční zralost a završován tělesný růst (ačkoliv už pozvolnějším tempem). Dochází k dynamické změně postavení jedince ve společnosti, kdy tento přechází do učebního poměru či na střední školu. Objevují se četnější a hlubší erotické vztahy a zásadním způsobem se mění sebepojetí.“³³*

Změny v kognitivní oblasti. *„Hlavní pokroky v kognitivní oblasti v období dospívání je možno shrnout do následujících tezí:*

- *užívání pojmů nezávislých na bezprostřední realitě – tyto pojmy jsou obecnější a abstraktnější,*
- *neužívání jediného varianty při řešení problému – dospívající jedinec zvažuje možné alternativy, jež zkouší a vyhodnocuje,*
- *vytváření domněnek, jež nemusí vycházet z reálné skutečnosti – ačkoliv jsou tyto domněnky hypotetické, přesto je testuje,*

³² Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005, s. 323.

³³ Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 143.

- *aplikace logických operací myšlení,*
- *dovednost „myšlení o myšlení“ – dospívající jedinec vytváří soudy o soudech a dochází u něj k rozvoji metakognitivních procesů,*
- *objevují se daleko častěji mravní soudy.*³⁴

Oblast socializace. Jak bylo již naznačeno výše, v období dospívání dochází u každého jedince k výrazným změnám v oblasti socializace. Na těchto změnách se podílejí jak instituce (z nich zejména škola), tak i přirozené autority reprezentované rodiči a vrstevníky. Jejich vliv je poměrně často diskutován. Z evropských autorů se této problematice věnují např. K. Hurrelmann a D. Ulrich. Z našich autorů je možno zmínit Z. Heluse, který změny v rámci socializace v období dospívání klasifikuje do následujících oblastí:

- *„Hodnotově normativní oblast – na bázi společensky deklarovaných hodnot a norem dochází k působení společnosti na vytvoření rolí a pozic skrze instituce, média,, politický a právní systém.*
- *Mezilidsky vztahová oblast – tato oblast je reflexí konkrétní formy lidské vzájemnosti v kontextu specifických sociálních situací, a to včetně možnosti vzniku množství konfliktů.*
- *Oblast rezultativních složek socializace – má souvislost s výsledky aktivit kooperace adolescentů navzájem, adolescentů a jimi uznávaných autorit a konečně i adolescentů a společenského uspořádání, přičemž tyto výsledky se projevují v materiálních produktech, v životním stylu a v celkové oblasti kultury.*
- *Osobnostní složka – zde se jedná o výsledky socializačních procesů uvnitř osobnosti adolescenta, které se dotýkají jeho sebehodnocení, sebepojetí a pohledu na svoji identitu. Zde dochází ke vzniku široké palety vnitřních potřeb v souvislosti s prožíváním svého života, kam je možné zařadit především potřebu inkluze do vztahů, potřeba orientovat se a interpretovat běžné životní situace z vlastních pozic, potřeba tvůrčího přesahu a v neposlední řadě též potřeba hledání smyslu a kontextu vlastního života.*³⁵

³⁴ Farková, M. *Dospělost a její variabilita*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 35

³⁵ Farková, M. *Dospělost a její variabilita*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 36

2 Výslech ve speciální výslechové místnosti

2.1 Podstata a pojetí výslechu

Pojem „výslech“ je možno vymezit jako kriminalistickou metodu, „*kteřou na základě zákonem stanovených podmínek získávají orgány činné v trestním řízení výpověď osoby o skutečnostech, které vnímala svými smysly, které jsou právně a kriminalisticky relevantní pro objektivní zjištění a objasnění věci.*“³⁶ Jiná definice tohoto pojmu uvádí, že výslech je „*metoda kriminalistické praktické činnosti, při které se formou výpovědi získávají poznatky o vyšetřované události, které jsou obsaženy v paměťových stopách vyslýchaných osob.*“³⁷ Zmínit je možné na závěr i jednu ze starších definic pojmu „výslech“, která říká, že „*výslech je vyšetřovací úkon, jehož podstata, při důsledném dodržení požadavků vyplývajících z trestního řádu a z doporučení vypracovaných kriminalistickou vědou, spočívá v získávání a protokolárním podchycení výpovědi obsahující významné a pravdivé poznatky o vyšetřované události.*“³⁸

Z uvedených definic je zřejmé, že výslech je na jedné straně základním a nejfrekventovanějším důkazním prostředkem využívaným v rámci trestního řízení, jehož cílem je zjištění objektivní pravdy, a tím i jedním z významných prostředků směřujících k dosažení účelu sledovaného trestním řízením. Tento účel je zakotven v ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), které uvádí následující: „*Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachování zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.*“³⁹

Cíle výslechu vycházejí z jeho účelu, kterým je objasnění příslušné kriminalisticky významné události. Z této skutečnosti je zřejmé, že cíle výslechu bývají

³⁶ Chmelík, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 160.

³⁷ Musil, J. a kol. *Kriminalistika: učebnice pro právníky*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 156.

³⁸ Pješčák, J. a kol. *Základy kriminalistiky: učebnice pro právnické fakulty*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1976, s. 195.

³⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., O trestním řízení soudním, § 1 odst. 1

v praxi poměrně variabilní. Přes uvedenou skutečnost je ovšem možné ve všeobecnosti uvést, že *„cílem jakéhokoliv výslechu je získání úplných a věrohodných informací o skutkových okolnostech, které mají vztah k objasňované (vyšetřované) události. Takové informace mohou s ohledem na svůj charakter být jednak důkazem v dané věci, jednak mohou být zdrojem poznatků, jichž je možné využít k upřesnění taktiky vedení výslechu, stejně jako ke zpřesnění již existujících kriminalistických verzí, úpravě plánu vyšetřování či k získání dalších důkazů.“*⁴⁰

Jak lze dovodit ze shora uvedené definice pojmu „výslech“ jádrem této metody je výpověď. Pojem „výpověď“ lze přitom z hlediska kriminalistické taktiky definovat jakožto *„kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchané osoby, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslýchaného i vyslýchajícího.“*⁴¹

Výše uvedená definice pojmu „výslech“ v sobě zahrnuje základní znaky tohoto prostředku, kterými jsou:

- *„Získávání kriminalisticky a právně relevantních informací o prověřované či vyšetřované události – toto získávání informací je vedeno cílem zadokumentovat skutkový stav, o kterém neexistují důvodné pochybnosti. Je-li výpověď správným způsobem protokolována, pak představuje jeden ze stěžejních zdrojů informací jak v rámci trestního, tak i v rámci přestupkového řízení;*
- *Reprodukce vnímaných skutečností – výslech představuje způsob, který zajišťuje získávání relevantních informací z paměťových stop. O paměťových stopách lze přitom uvést, že jsou ideálním obrazem, k jehož vzniku či zformování došlo v příčinné souvislosti s kriminalisticky významnou událostí. Stejně jako kterákoliv jiná stopa, i paměťová stopa sestává z materiálního nositele informace a samotné informace, jež je v určité podobě ve stopě zakódována. Jedním z nejfrekventovanějších přirozených kódů paměťových stop je lidská řeč.“*⁴² *„Výstupem z reprodukce vnímaných skutečností je výpověď coby sdělení vyslýchané osoby, jež je učiněno během výslechu, a k jehož zadokumentování dochází v souladu s příslušnými právními předpisy.“*⁴³

⁴⁰ Němec, M. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, s. 7.

⁴¹ Porada, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 347.

⁴² Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 7.

⁴³ Porada, V. a kol. *Kriminalistika II*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 62.

- „Příslušnou legislativou vymezený rámec výslechu – základní právní rámec výslechů je dán ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“) a Listinou. Vedle těchto právních předpisů je možno za nejvýznamnější dále považovat již zmiňovaný trestní řád, v němž jsou kodifikovány základní procesní podmínky provádění výslechu, stejně jako práva a povinnosti vyslychajícího a vyslychaného, a v případě podání vysvětlení dle ustanovení § 61 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“) též tento právní předpis.“⁴⁴

Doposud byla věnována pozornost zejména kriminalistickým a právním aspektům podstaty výslechu. Nelze však opomenout ani **aspekty psychologické**. V této souvislosti uvádí J. Spurný, že „z hlediska psychologického je možno na výslech nahlížet ve třech odlišných dimenzích, a to jako na:

- *Interdisciplinární problém* – výslech je možno chápat jakožto procesní úkon (z hlediska trestního práva), dále jako kriminalistickou metodu (z hlediska kriminalistiky) či coby specifickou formu sociálního styku (z hlediska forenzní psychologie).
- *Sociální situaci* – výslech je možno v psychologickém pojetí chápat jako dynamický, relativně uzavřený, časově ohraničený systém vzájemně podmíněných interakcí (vztahů a komunikačních aktů) mezi vyslychajícím a vyslychaným probíhající ve specifických podmínkách výslechové situace. Sociální situace je přitom vytvářena zainteresovanými osobami (tj. vyslychajícím, vyslychaným, eventuálně i dalšími zúčastněnými osobami – obhájcem, znalcem apod.), jimi používanými prostředky a v neposlední řadě také podmínkami, ve kterých dochází k interakci. Základem výslechové situace je interakce mezi vyslychajícím a vyslychaným. Uvedená interakce je v porovnání s jinými druhy interakcemi do značné míry odlišná, přičemž tato odlišnost je dána zvláště předmětem, obsahem a průběhem této interakce, motivací účastníků k interakci, jakož i vztahy mezi vyslychajícím a vyslychaným, jež jsou

⁴⁴ Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 7.

do značné míry formalizovány. S ohledem na uvedené skutečnosti je tak možno konstatovat, že výslech představuje sociální situaci sui generis.“⁴⁵

- *„Sociální interakci – sociální interakci je možné chápat jako vzájemné působení dvou a více jedinců, kteří jsou v bezprostředním kontaktu. Ke vztahu sociální interakce a komunikace, která se během výslechu předpokládá, lze uvést, že během sociální interakce mezi zúčastněnými jedinci dochází zároveň obvykle i ke komunikaci. Sociální interakci a komunikaci však nelze zaměňovat, neboť komunikace se vyznačuje i některými rysy, jimiž se od interakce odlišuje. V této souvislosti je možné zmínit zejména dvě skutečnosti – totiž že komunikace může probíhat „na dálku“, kdy je interakce komunikujících jedinců pouze minimální, a také to, že komunikace může snadno překročit hranice skupiny jedinců, aniž by došlo k zamýšlenému ovlivnění.*“⁴⁶

Výslech lze tedy pochopit jako *„zvláštní typ dyadické interakce, ve které vyslychající reguluje přímo (v procesu komunikace) nebo zprostředkovaně (úpravou podmínek) vztahy mezi ním a vyslychanou osobou tak, aby bylo – při respektování práv a oprávněných zájmů vyslychaného – dosaženo cíle výslechu, tj. získat co nejúplnější a věrohodný obraz o vyšetřované události a účasti (rolí, jednání) vyslychaného jedince v ní.*“⁴⁷

2.2 Výslech nezletilce a mladistvého

Z hlediska fyzického a psychického stavu vyslychaného můžeme mezi ostatní druhy výslechů zařadit i výslech nezletilce a výslech mladistvého. Právě tyto dvě kategorie bych ráda blíže rozebrala či nastínila.

Výslech nezletilce – nezletilcem se zde rozumí osoba, která nedovršila patnácti let svého věku. Z toho vyplývá, že se z valné části jedná o jedince nedostatečně vyvinuté, zakotvuje ustanovení § 102 odst. 1 trestního řádu povinnost orgánů činných v trestním řízení, *„pokud je jako svědek vyslychána osoba mladší než čtrnáct let o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, provádět výslech zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak,*

⁴⁵ Spurný, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 30

⁴⁶ Výrost, J., Slaměnik, I. (eds.) a kol. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 217.

⁴⁷ Spurný, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 97.

aby výslech nebylo třeba v dalším řízení zpravidla už opakovat.“⁴⁸ S ohledem na nedostatečně vyvinutou osobnost je v témže ustanovení požadováno, „aby byl k výslechu nezletilce přibrán pedagog či jiná osoba, která disponuje zkušenostmi s výchovou mládeže, a jež by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu.“⁴⁹ Totéž ustanovení rovněž umožňuje přibrat k výslechu rodiče, a to za předpokladu, že to může přispět ke správnému provedení výslechu.

„Takto přibrané osoby jsou oprávněny navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu. V průběhu provádění takového úkonu pak jsou oprávněny navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, mělo-li by provedení úkonu či pokračování v něm nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchaného dítěte. Pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, je povinností orgánu činného v trestním řízení takovému návrhu vyhovět.“⁵⁰ „Jsou-li k výslechu dítěte přibrány rodiče, je zapotřebí nejprve zjistit, ke kterému z nich má dítě větší důvěru a před kterým z nich tedy bude dítě vypovídat. Pokud by vyslychající tuto skutečnost opomenul, mohlo by se stát, že dítě se před nevhodně zvoleným rodičem bude bát vypovídat a tento krok bude mít za následek nenaplnění účelu sledovaného výslechem. Uvedené se přiměřeně vztahuje i na přibrání pedagoga nebo jiné osoby, která má zkušenosti s výchovou mládeže.“⁵¹ Pokud se týká prostředí, v němž výslech probíhá, pak je možno doporučit, aby byl výslech nezletilé osoby prováděn ve **speciální výslechové místnosti**, neboť tyto místnosti jsou uzpůsobeny pro výslech dětí v různém věku. Problematikou speciální výslechové místnosti se budu zabývat v další podkapitole.

Výslech mladistvého – zde se jedná o výslech osoby ve věku od patnácti do osmnácti let věku. U tohoto výslechu platí z velké části vše, co bylo uvedeno u výslechu nezletilce. Rovněž u mladistvých je možno doporučit realizaci výslechu ve speciální výslechové místnosti, neboť lze předpokládat, že její prostředí bude na psychiku vyslýchaného mladistvého působit v porovnání s např. kanceláří vyslychajícího policisty lépe. Specifické podmínky výslechu mladistvých vyplývají z velké části z příslušných ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže. „Tyto podmínky zohledňují specifika, jimiž se vyznačuje období, v němž se nacházejí mladiství. Zvláštní pozornost, která je věnována mladistvým, se promítá v právu

⁴⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁵⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ Kadaník, J.: Psychologické aspekty taktiky při výslechu občanů na celní správě, bakalářská práce. Brno, 2008, s. 14

mladistvého, aby s ním bylo zacházeno přiměřeně jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu.⁵² Toto právo mladistvého je v otázkách způsobu provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých blíže konkretizováno v ustanovení § 41 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., podle něhož je „při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých nezbytné jednat s mladistvým takovým způsobem, jaký vyžaduje význam a výchovný účel řízení, přičemž je vždy zapotřebí vždy šetřit jeho osobnost. Zmíněné ustanovení dále vyžaduje, aby bylo při jednání s mladistvými (tedy i při jejich výslechu) postupováno s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti tak, aby nemohlo dojít k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a rovněž tak, aby byl v co nejmenší míře narušen jejich další vývoj.“⁵³ Toto má na paměti i ustanovení § 42 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které vymezuje další právo mladistvého – „právo mít obhájce od okamžiku, kdy jsou vůči němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže či provedeny úkony podle trestního řádu. Toto právo se vztahuje i na neodkladné a neopakovatelné úkony, s výjimkou případů, kdy není možné provedení úkonu odložit a zajistit vyrozumění obhájce o něm.“⁵⁴ Aby byla zajištěna maximální erudovanost orgánů činných v trestním řízení, stanovuje ustanovení § 41 odst. 2 zákona 218/2003 Sb., že „úkony přípravného řízení, kam náleží i výslechy, jichž se účastní mladiství, mají obvykle provádět policejní orgány určené k úkonům v trestních věcech mladistvých, státní zástupci specializovaní na věci mládeže či soudci soudu pro mládež. Výjimkou jsou pouze případy, kdy nelze provedení úkonu zajistit takovým orgánem, a není možné jeho provedení odložit.“⁵⁵

2.3 Speciální výslechová místnost

Myšlenka ohledně speciální výslechové místnosti se poprvé „zrodila“ v roce 2005. V roce 2007 již Ministerstvo vnitra přistoupilo k systematickému budování těchto výslechových místností/komplexů pro dětské oběti a svědky trestné činnosti. Zřizování takovýchto speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky trestné

⁵² Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 42 odst. 1).

⁵³ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 41 odst. 1).

⁵⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 42 odst. 2).

⁵⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 41 odst. 2).

činnosti, ale také pro oběti sexuálních trestných činů, oběti domácího násilí a dalších citlivých deliktů, je ve vyspělých zemích trendem posledních let.

V České republice izolovaně vzniklo v posledních letech několik takových místností, např. v Ostravě, kde vznikla jedna z nejmodernějších výslechových místností, v Praze, Berouně, Prostějově, Rychnově nad Kněžnou, Příbrami, Kladně, Chebu, Mostě, Liberci, Hradci Králové, Trutnově, Brně, Olomouci, Jeseníku, Českých Budějovicích a v dalších. Nyní, dle aktuálního seznamu všech speciálních výslechových místností, který je uveřejněn mj. i na stránkách Ministerstva vnitra České republiky, je toto zařízení téměř ve všech krajích ČR.

„Speciální místnosti plní dva základní účely – přispívají k posilování práv dětí, obětí, svědků trestné činnosti či dalších cílových skupin, cestou zamezení sekundární viktimizace v rámci trestního řízení a také k posilování zákonnosti a kvality úkonů v trestním řízení, kde děti vystupují jako oběti trestných činů (znásilnění, pohlavní zneužívání, svádění k pohlavnímu styku, týrání aj.) či svědci. Jinak řečeno jde o to, aby výslech probíhal v prostorách, které svým vybavením a atmosférou oběť netraumatizují, ale naopak vyvolávají uklidňující, domácí dojem.“⁵⁶

Zneužitě „dítě sedí na hracím koberečku, hraje si s panenkami nebo kreslí obrázky a přitom vůbec netuší, že jej snímá skrytá policejní kamera a neviditelný mikrofon. Vedle něj sedí na zemi vyšetřovatelka. Kolegové nebo státní zástupce jsou ve vedlejší místnosti. Mají před sebou obrazovku a vidí jakýkoli detail z vedlejší místnosti. Vše se nahrává na CD. Jde o výslech, ale na hony vzdálený tomu, který musely zneužité děti podstupovat ve strohé místnosti. A pak třeba ještě několikrát před soudem nebo obhájcem pachatele.“⁵⁷

„V podobné místnosti není dítě vystaveno stresu, jeho psychice výrazně pomůže také skutečnost, že nahrávka je dostatečným důkazem u soudu. Odpadá tedy další výslech dítěte v na pohled nevlídných podmínkách soudní místnosti. Ve velmi přívětivě zařízené místnosti dítě také výslech, který může trvat třeba i čtyři hodiny, lépe snáší. Policisté si pochvalují nejmodernější počítačovou a audiovizuální techniku, která umožňuje získat dobře srozumitelný záznam i v případě, kdy dítě mluví velice potichu. Mohou si také kamerami přiblížit malý detail - zaznamenává se tak například kresba, ze které bude vycházet psycholog. Pokud je nutné položit nějakou další otázku, napíše se

⁵⁶ http://www.mpsv.cz/files/clanky/5515/detska_prace.pdf, s. 8

⁵⁷ <http://www.r1genus.cz/clanky/liberecko-4/liberecka-police-ma-mistnost-pro-vyslechy-zneuzytych-deti-a-zen--4001/>

*do počítače. Dítě tedy neruší žádný hlas z mikrofonu, který by mohl celou práci zhatit.*⁵⁸

Tohle neformální prostředí je vybaveno nejen videotechnikou napomáhající při přípravě ke komunikaci, k získávání informací od dětské oběti a při dokumentaci úkonu, ale i nejrůznějšími hračkami (např.: autíčka, panenky, barevné polštáře, obrázkový koberec), které taktéž přispívají ke vzhledu místnosti připomínající útulný dětský pokoj. Mezi těmito hračkami najdeme i speciální loutky, jejichž prostřednictvím lze simulovat nepříjemný zážitek dítěte i beze slov. Lze na nich tedy ukázat i celý průběh trestného činu.

*„Výše zmiňovaná speciální dvojice loutek byla pojmenována „Jája a Pája“. Prostřednictvím spontánní hry s nimi dítě lépe navazuje osobní kontakt s policistou (příp. dětským lékařem, psychologem, psychiatrem, sexuologem či soudním znalcem), snadněji překonává ostych a přirozeněji dokáže popsat svůj osobní nepříjemný zážitek. Policejní výslech se tak stává šetrnějším, humánnějším a pro dítě méně traumatizujícím. Loutky se v policejní praxi využívají zejména v případech, když vysvětlení podává dítě, které není schopné popsat skutkový děj deliktu pro nízký věk, nebo pro mentální indispozici, nebo při obtížném popsání prožité situace, kterou oběť nedokáže jasně slovně vyjádřit a vysvětlit z důvodu ostychu či neznalosti.*⁵⁹

Za pomoci loutek je tak v trestním řízení rozkrývána, objasňována a dokumentována trestná činnost jako je pohlavní zneužívání a znásilnění. Loutky mohou být podle charakteru spáchaného deliktu využity i při dokumentaci jiné trestné činnosti, např. týrání svěřené osoby, výtržnictví, ohrožování mravní výchovy mládeže apod. Výslechy a podání vysvětlení za pomoci loutek mohou být prováděny s poškozeným, se svědkem, ale i s pachatelem. Autorkou postaviček je PhDr. Alena Plšková, jež 30 let působila na Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia v Praze.

*„Speciální výslechová místnost je však vybavena i potřebnou dokumentační technikou, která umožní výslech sledovat a kvalitně zadokumentovat. V optimálním případě je budována ještě další místnost, ze které může výslech prostřednictvím televize on-line sledovat obhájce, soudce, státní zástupce či znalec. Tím vším může odpadnout nutnost stresujících opakovaných výslechů.*⁶⁰

Dříve byl totiž výslech prováděn nejprve na obvodní oddělení. Tam mělo vystrašené dítě vyprávět své "tajemství" cizímu člověku (v drtivé většině ženě). A zase

⁵⁸ <http://www.r1genus.cz/clanky/liberecko-4/liberecka-policie-ma-mistnost-pro-vyslechy-zneuzitych-deti-a-zen--4001/>

⁵⁹ Sklenářová, K. *Sexuální delikty páchané na dětech*, bakalářská práce. Brno: IMS, 2010, s. 30

⁶⁰ Němec, M. *Projekt vybudování speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1993. s. 21

vše dopodrobna zopakovat. A takovýchto opakování mohlo být i víc. Tak dosud vypadala běžná pouť i těch nejmenších obětí trestných činů. Děti, které musely snášet bití a týrání nebo zažily sexuální obtěžování či dokonce znásilnění. A to dokonce od svých blízkých, ke kterým měly důvěru.

Jako jedno z dalších pozitiv speciální výslechové místnosti vidím i ve skutečnosti, že mladý člověk tak oproti minulosti vchází při trestním řízení do kontaktu pouze s jednou osobou. *„Tím je odstraněn psychologický blok dětské oběti, či mladého delikventa, který dříve způsobovala přítomnost osob, které se výslechu dítěte ze zákona účastní. Jedná se o vyšetřovatele, obhájce, soudce, státního zástupce, rodiče nebo zákonného zástupce dítěte, zástupce OSPOD (oddělení sociálně právní ochrany dětí), kriminalisty, dětského psychologa, popř. soudního znalce z oboru dětské psychologie a psychiatrie.“⁶¹*

V případě, že nelze speciální výslechovou místnost vybudovat mimo policejní objekt, je snaha vytvořit alespoň samostatné vchody a v maximální míře tak oddělit místnost od běžného policejního provozu. Oddělení vstupu do těchto místností či dokonce jejich umístění mimo policejní objekt představuje další významný nástroj vytváření vlídného nestresujícího prostředí pro provedení výslechu dětských obětí a svědků.

Vyhlášení programu „Zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR“ bylo schváleno Republikovým výborem pro prevenci kriminality dne 22. února 2007. Na realizaci programu byla v roce 2007 vyčleněna částka do 2.500.000,- Kč.

Do budoucna se počítá nejen se zkvalitňováním vybudovaných místností, s rozšiřováním jejich sítě na základě rozboru dostupnosti, ale zejména s tvorbou metodických materiálů a výcvikových programů pro uživatele těchto místností.

„Je jisté, že v tomto směru udělala Policie ČR velký pokrok. Nejde jen o tuto místnost, ale i o mnohem lepší přístup policistů, kteří jsou proškolení pro komunikaci s dětmi. Na tohle téma bylo vedeno několik seminářů a školení. Této otázce byl věnován např. mezinárodní seminář k budování a využívání výslechových místností, který se

⁶¹ www.policie.cz, článek z roku 2009

*konal ve dnech 21. – 22. května 2007 v zařízení Policie ČR Správy Severomoravského kraje v Bystřičce u Vsetína.*⁶²

Ráda bych dodala, že nová místnost může sloužit i pro výslech znásilněných mladistvých dívek. Také ty zažívají během výslechů velký stres a často si celý skutek dávají za vinu. Díky nahrávkám se už k průběhu celého činu nebudou muset znovu vracet při případných dalších výsleších a tím to znovu prožívat.

2.4 Demonstrační loutky „Jája a Pája“

Jelikož je velmi důležité, aby osoby, které hovoří či vedou výslech s dětmi nebo mladistvými, byly řádně proškoleny a zároveň zvládaly mnohdy obtížnou roli „empatického přítele“ a někoho, kdo umí naslouchat, jsem osobně ráda, že vzniklo **Desatero zásad pro používání loutek „Jája a Pája“**. Tohle „desatero“ je návodem a metodikou informující, jak správně postupovat a umožnit tak dítěti či mladistvému alespoň o něco příznivější podmínky při výslechu, který se díky správnému dodržení těchto zásad nemusí opakovat, což je pro dětskou psychiku velmi důležité.

„Konkrétně se tedy jedná o tyto zásady:

- 1. Důkladně znát celý případ, posudky a expertizy.*
- 2. Připravit si i písemně okruhy otázek s ohledem na věk dítěte a seznámit se záměry všechny zúčastněné.*
- 3. Vytvořit podmínky pro nerušený výslech (telefony, odchody a příchody dalších apod.).*
- 4. Záznamovou techniku používat nenápadně.*
- 5. Při navazování kontaktu dbát na věk dítěte a povahu případu včetně slovníku pro děti pochopitelného.*
- 6. Loutky představit, nevnucovat je, nechat je dětem „ohmatat“, pojmenovat, seznámit se.*

⁶² www.mvcr.cz/soubor/cerven07-pdf.aspx

7. *Výslech vést tak, aby byla zajištěna spontánnost výpovědi, vyvarovat se emočně zabarveného reagování na dětskou manipulaci s loutkou či jeho verbální projev.*
8. *Při únavě dítěte či přechodu do spontánní hry s loutkami, nesouvisející s případem, výslech přerušit a dítě zaměstnat jinak.*
9. *Po ukončení výslechu nechat dítě s loutkou pohrát, rozloučit se, pochválit je, „odvést“ je do pozitivní reality.*
10. *Zabezpečit přepis celého výslechu do protokolární formy.*⁶³

A co to vlastně jsou demonstrační loutky „Jája a Pája“? (dále jen „loutky“) Jedná se o loutky - napodobeniny dětských postaviček, a to chlapce a děvčete. Řada policejních stanic či jiných podobně zaměřených institucí využívá několik dalších možností vzhledu takovýchto „panenek“. Mohou to být například loutky připomínající maminku a tatínka či různé podomácku vyrobené „imitace“ „Jáji a Páji“. Loutky mají otvor do vagíny, co však dlouhou dobu chybělo, byl otvor anální, který již na „nových“ loutkách nalezneme.

Jsou vyrobeny z textilního materiálu, který plně vyhovuje hygienickým normám, loutky se snadno udržují a při kontaktu jsou velmi příjemné a „teplé“, mají stylizované pohlavní orgány, které odpovídají zhruba věku předškolních dětí, které jsou nejčastějšími oběťmi trestné činnosti. Jejich velikost je zhruba 80 cm. S jednoduchým oblečením loutek se snadno manipuluje. Loutky mají pomoci k lepšímu kontaktu s dítětem. Pomocí těchto loutek lze demonstrovat trestnou činnost páchanou i na starších dětech a dospělých osobách. Osvědčují se i při rekonstrukcích trestných činů. Předností je především jejich zjev připomínající hračku, se kterou dítě velice snadno navazuje dotykový kontakt a stejně tak snadno se s ní i identifikuje.

Jsou využívány k objasňování zejména mravnostní trestné činnosti páchané na dětech. Mohou být využívány k podání vysvětlení ve všech fázích postupu specialisty, při plnění úkolů v trestním řízení. Při provádění těchto úkolů mohou s loutkami pracovat jak svědek, poškozený, tak i pachatel.

Prvním impulsem pro využívání loutek v České republice byla 1. národní konference k problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, která se konala v Mostě 10. – 12. 11. 1993. „*Této konferenci se zúčastnili i pracovníci Služby kriminální policie, mezi kterými byla i policistka kpt. PhDr. Alena Plšková, autorka*

⁶³ Lašek, J., *Kriminalistický sborník*, XL/1996, č.6, s. 203

českých loutek „Jáji a Páji“. Na konferenci představil vyšetřovací metodu pomocí loutek americký pediatr Peter M. D. Desek z Colordrew Spring a zároveň demonstroval úspěšnost této metody na skutečných případech, které byly v policejní praxi vyšetřovány.⁶⁴

Na vzniku českých loutek se vedle autorky podílely zkušené výtvarnice a pracovnice Moravské ústředny Brno, soudní znalci, psychologové, lékaři a soudci. Původně byly loutky vyráběny pro potřeby Policie ČR, ale brzy bylo zřejmé, že jejich využití bude podstatně širší.

„Jája a Pája“ byly určeny původně zejména pro děti mladší věkové kategorie, mentálně postižené, hluchoněmé, které nedokáží o trestné činnosti mluvit a mohou mít potíže při popsání skutkového děje, dále pro upřesnění a vyjasnění slovního označení různých částí lidského těla, které osoby popisují. Praxe ukázala, že s loutkami velmi rádi pracují adolescenti, v některých případech i dospělé ženy, které se staly obětí např. sexuálně motivované trestné činnosti, týrání, zneužívání apod., k překonání studu.

Zavedení demonstračních pomůcek „Jája a Pája“ do praxe bylo upraveno Závazným pokynem policejního prezidenta č. 11 z roku 1995. V roce 2002 došlo k novelizaci této úpravy ZPPP č. 8/2002 z 21.01.2002. V současné době jsou loutkami vybaveni specialisté SKPV na území ČR od okresních ředitelství, krajských správách některá psychiatrická oddělení fakultních nemocnic, soudní znalci, dětské lékaři, některé základní školy, které je používají při výuce sexuální výchovy, ale i někteří policisté v zahraničí např. USA, Francie, Polsko, Německo a další.

Poprvé byly loutky v policejní praxi použity v roce 1996 a od té doby jsou úspěšně využívány při vyslýchání dětských obětí trestných činů, ale i dětí, které se staly svědky trestných činů a jsou jejich často jedinými očitými svědky.

„Loutky dobře fungují, pokud dítě z nějakého důvodu není schopno o nepříjemné zkušenosti hovořit a může celý děj na loutkách „zahrát“. Dítě, které se stalo obětí sexuálního trestního činu, může na loutce ukázat, jak se k němu pachatel choval, kam pachatel sahal, co dítěti dělal. Nebo s použitím obou loutek může dítě sehrát malé divadlo o tom, jak k uvedenému skutku došlo (co se mezi ním a pachatelem stalo atd.) Velice dobře děti, pokud se staly svědky tr. činu, pomocí loutek demonstrují, jak pachatel s obětí nakládal a jak celý děj probíhal.“⁶⁵

⁶⁴ Společnost sociální pediatrie České lékařské společnosti J. E. Purkyně: *Problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: MPSV ČR, 1994, s. 179

⁶⁵ www.detskaprava.cz

2.5 Provádění výslechu za pomoci loutek „Jája a Pája“

Pro dítě je přirozený způsob projevu hra. A právě tato „hra“ je při jeho výslechu s používáním loutek dobře využitelná. Výslech vedený pomocí loutek je přínosný z hlediska objektivních informací a spolupráce dítěte.

„Při výslechu se však můžeme dopustit řady chyb a je potřeba se jim vyvarovat. Jedná se zejména o:

- *odchody a příchody dalších osob, rušení výslechu telefonem,*
- *přeskakování z jednoho tématu na druhý, nedání dítěti prostor dostatečně se vyjádřit na původní dotazovanou záležitost,*
- *mnohočetné otázky a otázky na dítě z několika stran (je potřeba, aby mluvila vždy jen jedna osoba proto, aby dítě se mohlo dostatečně soustředit),*
- *odkazování na to, co již bylo dříve vypovězeno,*
- *jakékoliv nevhodné reagování na dětskou manipulaci s loutkou či na jeho verbální projev,*
- *používání reakcí typu – „opravdu mluvíš pravdu?“, „nevymýšlíš si?“, „rozmysli si to“ atd.“⁶⁶*

Metodika výslechu za pomoci demonstračních pomůcek je zpracována na videokazetě či na CD.

„Použití loutek „Jája a Pája“ se v praxi opravdu osvědčilo. Vidím jej jako vhodný komunikační prostředek, který můžeme při výslechu s dětmi využít. Tuto metodu ale musíme brát jako podpůrnou. Musíme tuto pomůcku přijmout a naučit se s ní pracovat, což není úplně lehké. Díky ní je však vše ostatní lehčí.“⁶⁷

I když je jejich používání upraveno závazným pokynem, teprve až praxe ukazuje, nakolik jsou tyto loutky důležité a že existují i určitá pravidla, za kterých je předpoklad jejich úspěšného využití. Výslech za pomoci loutek vyžaduje odpovědnost a dobrou přípravu. U dítěte je důležité navázání kontaktu s vyslychajícím, jako u výslechu dětské oběti, svědka nebo pachatele. Při použití loutek musíme respektovat ještě další podmínky.

⁶⁶ Němec, M. Osobní konzultace. Praha: Policejní akademie ČR. 2009

⁶⁷ Němec, M. Osobní konzultace. Praha: Policejní akademie ČR. 2009

„Dítě se při výslechu setkává s řadou, pro něho, neznámých věcí. Jsou mu kladeny různé otázky. Je obklopeno taktéž řadou neznámých lidí, kteří pozorně sledují jeho reakce. Dítě může být u výslechu filmováno, fotografováno. V této situaci mohou loutky celou záležitost zjednodušit a umožnit dítěti lepší komunikaci a ulehčit mu již tak náročný úkol. Na začátek je dobré loutky představit, dát dítěti čas, aby si je mohlo prohlédnout, ohmatat, seznámit se s nimi a pojmenovat si je po svém. Dostatek času je důležitý pro získání důvěry dítěte, navození určité „hry“. Již samotná manipulaci dítěte s loutkami, způsob vysvlékání, a reakce na objevení pohlavních orgánů a manipulace s nimi, může mnohé napovědět.“⁶⁸

Loutka se stává neverbálním komunikačním prostředkem, která slouží dítěti k dobrému popsání toho, co se mu stalo, jak s ním bylo nakládáno, nebo čeho bylo svědkem. Dítě se snažíme pozitivně motivovat k vyprávění celého děje. Při přechodu od hry k samotnému výslechu je vždy třeba novou roli loutky dítěti definovat. „...a teď bude loutka jako ty a ty budeš jako strejda Karel“. Pokud se dítě bojí či stydí, používáme loutky jako „divadlo“ a dítě se chová jako třetí osoba. „... tak ta Tereзка přišla a sedla si strejdovi na klín a co ten strejda Terezce dělal...?“ Při navození praktické činnosti s loutkou se snažíme vyvarovat výroků typu „... teď si úplně přesně vzpomeň, měl ruce tady nebo tady...?“

Stává se, že během výslechu dítě ztratí zájem spolupracovat. Takovou situaci můžeme řešit např. zopakováním toho, co již bylo řečeno, připomenout mu povídání, které proběhlo na samotném začátku a snažit se mu pomoci ztratit nejistotu a taktéž oživit paměť. Výslech by neměl sklouznout pouze ke hře, tudíž je třeba neustále dítě udržovat aktivní, povídavé. Zásadně však nesmíme hodnotit či jinak moralizovat to, co dítě právě ukazuje nebo vypovídá.

Pokud zjistíme, že si dítě vymýšlí, což je většinou zapříčiněno jeho fantazií, je potřeba jej opět uvést do reality např. „... tohle sis ale vymyslela, ...děláš si legraci, že?“ Je to jistě lepší způsob, než dítěti připomínat, že má povinnost mluvit pravdu a že je u výslechu.

Na závěr výslechu nesmíme zapomenout, že dítě během něj mohlo prožít další stresovou situaci. Je dobré k němu proto přistupovat velmi přátelsky, ohleduplně, mnohokrát jej chválit za výbornou spolupráci, za jeho píli a schopnost si takhle hezky popovídat a „pohrát“. Zároveň je vhodné, aby dítě nebylo ihned poté odvedeno z místnosti. Spíše jej tam ponechat, aby si mohlo dohrát, užít si „pokojíček“. Důležité je

⁶⁸ Plšková, I.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako sociálně pedagogický problém*, bakalářská práce. Brno, 2005

i navození přátelské „povýslechové“ atmosféry, kde se můžeme zeptat na jeho kamarády, na kroužek, kam odpoledne půjde či na pejska, kterého mu rodiče nedávno pořídili. Tím tak můžeme snížit nepříjemné pocity z výslechu, které mohou v dítěti neustále být.

3 Sexuální zneužívání

Hovoříme-li obecně o zneužívání dětí, pak máme na mysli syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte tzv. CHILD ABUSE AND NEGLECT (CAN).

Tento syndrom můžeme definovat jako „soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu, vývoje dítěte a jeho postavení ve společnosti a zároveň v rodině. Vzniká převážně úmyslným ubližováním dítěti, které je nejčastěji způsobeno jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Extrémní podobou CAN je smrt dítěte.“⁶⁹

„Nepřiměřená péče o dítě má řadu forem, jež se mnohdy vyskytují současně a přechody mezi nimi jsou plynulé:

a) týrání dítěte – tělesné, emoční a Münchhausenův syndrom (rodiče předstírají nebo vyvolávají u dítěte nejrůznější somatické obtíže a příznaky a dožadují se opakovaných i invazivních vyšetření a léčby dítěte). Může mít jak aktivní, tak pasivní formu, kdy je dítě ohroženo nedostatečným uspokojováním životních potřeb.

b) zanedbávání dítěte – patří sem nedostatečný dohled či léčba, vystavování dítěte stresovým situacím, otázka výživy a hygieny.

c) psychická deprivace – dlouhodobý nedostatek uspokojení potřeby lásky, vřelého intenzivního vztahu.

d) sexuální zneužívání – může probíhat doma či mimo domov a to jak v jeho aktivních formách, tak i pasivních.“⁷⁰

Zvláštní formou je **systemové-institucionální týrání**. Jde o zanedbávání dítěte a jeho rodiny z hlediska institucí. Může se jednat např. o školní instituce, orgány státní správy, zdravotnická zařízení, soudy apod.

3.1 Sexuální zneužívání dětí

Při pojmovém vymezení sexuálního zneužívání je odborníky naráženo na otázku mravnosti. „Pohled na mravnost je ovlivněn zvyky, morálkou, tradicemi, ale i náboženskou orientací. To co bylo považováno za mravné před našim letopočtem se stalo s příchodem křesťanství zapovězené. V jednotlivých státech světa se např. liší věk

⁶⁹ <http://www.wikiskripta.eu/index.php/>

⁷⁰ Řičan, P., Krejčířová, D. a kol.: *Dětská klinická psychologie*. 3. vyd., Praha: Grada, 1997, s. 211

zákonem povoleného pohlavního styku. Nejnižší věkový limit v Evropě je 12 let a nejvyšší 17 let. Problémem je i definice chování, které je v různých státech považováno za pohlavní zneužití.“⁷¹ V některých státech USA je za zneužití považováno i verbální komunikaci s erotickým obsahem, zatímco „u nás by většina těchto zneužití byla stíhána dle § 217 trestního zákona, ohrožování mravní výchovy mládeže.“⁷²

*„Současná západní civilizace je nepochybně pedocentrická – děti vysoce hodnotící. Prvním mezinárodním dokumentem, týkajícím se právního postavení dítěte, kterou přijala v r. 1924 Společnost národů je tzv. Ženevská **Deklarace práv dítěte**. Postavila se proti diskriminaci dětí, otroctví, proti jejich těžkému osudu v období válek.“⁷³*

Na půdě OSN vznikl Dětský fond spojených národů **UNICEF**. Převzal veškerou iniciativu v mezinárodní pomoci ohrožených dětí.

*„Roku 1959 byla přijata **Charta práv dítěte**, která prosazuje ochranu dítěte proti týrání i zneužívání. Její přijetí ovlivnilo spolu se snahami psychologů a pediatriů přijetí **Zákona o rodině** (1963), který upravil zákonné normy týkající se vztahů rodičů a dětí a hlavně možnosti náhradní rodinné péče. Znovuzavedení institutu pěstounské péče, umožnilo postupně osvojit tisíce dětí na podkladě nezájmu biologických rodičů o dítě.“⁷⁴*

*„V roce 1989 byla přijata **Úmluva o právech dítěte** v OSN, s přesnější prováděcí směrnicí o přežití, ochraně a rozvoji dítěte. Je to jeden z nejvýznamnějších historických dokumentů. Na Světovém summitu dítěte byla r.1990 v New Yorku podepsána hlavami mnoha států, za nás tehdejším prezidentem Václavem Havlem. Úmluva o právech dítěte byla následně ratifikována federálním parlamentem v roce 1991.“⁷⁵*

„Úmluva o právech dítěte požaduje potřebu neustále zlepšovat životní podmínky dětí v každé zemi, ochraňovat harmonický rozvoj dítěte, zdůrazňuje nezastupitelný význam rodiny. Za dítě se považuje každá lidská bytost mladší 18 let. Úmluva deklaruje rovnost mezi lidmi, požaduje právo dítěte na vyjádření vlastního názoru ve všech věcech, které se ho týkají, zdůrazňuje právo dítěte na oba rodiče a právo rodiče na dítě.“⁷⁶

⁷¹ Kučná, H.: *Sexuální zneužívání dětí*, diplomová práce. Praha, Policejní akademie České republiky v Praze, 2006, s. 10

⁷² Zákon č. 140/1961 Sb.

⁷³ Kučná, H.: *Sexuální zneužívání dětí*, diplomová práce. Praha, Policejní akademie České republiky v Praze, 2006, s. 10

⁷⁴ Kučná, H.: *Sexuální zneužívání dětí*, diplomová práce. Praha, Policejní akademie České republiky v Praze, 2006, s. 10

⁷⁵ Zákon č. 104/1991 Sb.

⁷⁶ <http://www.crdm.cz/publikace/umluva/>

Ochranou dětí před násilím se zabývá článek 19, který uvádí, že „*státy, jež jsou smluvní stranou úmluvy, činí potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců či jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.*“⁷⁷

„*Článek 39 uvádí, že státy činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného a duševního zotavení a sociální integrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání nebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a neintegraci uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.*“⁷⁸

Ochrana dětí před násilím je v právním řádu ČR upravena v zákoně č. 141/1961 Sb., **trestního zákona** (v platném znění). „*Ochrana dětí je zakotvena v hlavě páté – trestné činy hrubě narušující občanské soužití a zejména pak v hlavě šesté – trestné činy proti rodině a mládeži.*“⁷⁹

Nově pak k ochraně dětí přispívá zákon č. 218/2003 Sb., **o soudnictví ve věcech mládeže** (v platném znění).

Definice sexuálního zneužívání existuje velmi mnoho, ale nejkomplexnější je asi definice **Národního centra pro zneužívané a zanedbávané děti (NCCAN)**: „*Kontakt nebo interakce mezi dítětem a dospělým, při kterých je dítě použito pro sexuální stimulaci pachatele nebo jiné osoby. Sexuální zneužití může spáchat také člověk mladší 18 let, pokud je významně starší než oběť, nebo když je v pozici, která mu dává nad druhým dítětem moc.*“⁸⁰

Zdravotní komise Rady Evropy definovala (1992) sexuální zneužívání jako „*nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.*“⁸¹

⁷⁷ <http://www.crdm.cz/publikace/umluva/>

⁷⁸ <http://www.crdm.cz/publikace/umluva/>

⁷⁹ Zákon č. 141/1961 Sb.

⁸⁰ Tábořská, K.: *Týrané a zneužívané dítě*, bakalářská práce, Brno, 2010, s. 64

⁸¹ Tábořská, K.: *Týrané a zneužívané dítě*, bakalářská práce, Brno, 2010, s. 64

„Aby sexuální chování mohlo být označeno za sexuální zneužívání, mělo by splňovat **tři podmínky**:

- aktér je mnohem zralejší a starší než dítě
- aktér je v pečovatelském vztahu k dítěti nebo pozici autority
- aktivity vymáhá podvodem nebo silou (např. dítě nutí, aby se pachatele dotýkalo, provádělo masturbaci apod.)⁸²

3.2 Dítě jako oběť sexuálního zneužívání

Odborné publikace i praxe samotná v oblasti sexuálního zneužívání ukazují, že existují určité skupiny dětí, u kterých lze najít prvky, které vytváří předpoklad zvýšeného rizika jejich viktimnosti (pozn.: disponovanost člověka stát se obětí). Můžeme tedy hovořit o určitých rizikových faktorech, které mají vliv na to, že se dítě stane obětí sexuálního zneužívání.

„Na počátku života dítěte, tedy v období kojeneckém a batolecím jsou děti ohroženy stejnou měrou z hlediska věku. V pozdějším vývojovém období dochází k určité diferenciaci a snížení rizikovosti s ohledem na vývoj osobnosti dítěte. Dalším faktorem je vzhled dítěte související s jeho věkem, zráním dítěte i jeho projevy chování. Matějček uvádí, že rizikovými holčičkami jsou takové, u nich se projevují výrazně ženské rysy, jemné či kypré. Pokud jde o projevy chování tak koketní, mazlivé a svádivé ženským chováním. Dívky projevující se takovými rysy jsou potom lákadlem nejen pedofilů, jakožto osob neznámých, ale také vlastního rodiče. Z prováděných studií vyplývá, že pachatele nejvíce přitahují děvčátka fyzicky krásná, a to až ve 42 % uvedených případech.⁸³ „Vliv na zvýšené riziko zneužívání má i inteligence oběti. Děti mentálně retardované mají problémy sami identifikovat skutečnost zneužívání, mnohdy jsou vlastními rodiči odstrkovaní a tak hledají porozumění jinde. Takové dítě je snadným objektem zneužití, neboť agresor se k nim chová vstřícně a rádoby mu nabízí své přátelství a lásku, které se mu nedostává v jeho vlastní rodině.“⁸⁴

„K faktorům mající původ přímo v osobě oběti, patří i rizikové situace, které zvyšují možnost, že dojde k sexuálnímu zneužití dítěte. Jedná se sociální situace, při kterých je dítě přímo ohroženo sexuálním zneužitím. Mezi tyto sociální situace patří

⁸² Hanušová, J.: *Sexuální zneužívání*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 38

⁸³ Ederová, K.: *Syndrom CAN*, diplomová práce. Brno: Právnická fakulta. 2006 s. 32

⁸⁴ Weiss, P. a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*, Praha: Grada Publishing, 2005, s. 171

rizikové prostředí, kde se dítě nachází, jako například veřejně přístupná místa (podchody, výtahy, hromadná doprava, méně frekventovaná prostranství), ale také telefonování či používání internetu.“⁸⁵

3.3 Příznaky sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání představuje silný zásah do vývoje osobnosti dítěte a nese s sebou vážné následky. Nejedná se pouze o negativní vliv na psychiku dítěte, ale i na vnímání vlastního těla a chování. Zmiňované změny chování by měly být prvotním příznakem pro okolí, že se v životě dítěte událo něco velmi vážného.

Dítě se může chovat dvěma způsoby. „Prvním z těchto stavů, kdy dítě vyjadřuje své problémy je interní chování. Tyto děti se izolují od vrstevníků a nekomunikují se svým okolím. Jejich chování je provázáno stavy úzkosti a sami sebe hodnotí záporně, často se stávají drogově závislí či propadají alkoholu, objevuje se u nich zvýšená sebevražednost a sebepoškozování. U jedinců projevujících své chování externě se setkáváme s agresí, násilnickým či provokativním chováním ve vztahu k druhým osobám. Takovéto chování se většinou projevuje u chlapců. Sami se ztotožní s rolí násilníka a násilí se dále dopouštějí na druhých. Jejich projevy jsou oproti prvnímu způsobu chování mnohem zřetelnější, proto příčina jejich vzniku bývá dříve objasněna a u dítěte může být ještě poměrně zavčasn zahájena terapie.“⁸⁶

V souvislosti s následky dlouhodobého sexuálního zneužívání chlapců i dívek můžeme říct, že mají velký vliv na další sexuální život obětí a hledání budoucího životního partnera. „V důsledku zneužití dochází u obou pohlaví k urychlení jejich psychosexuálního vývoje. Průzkumy dokládají, že děti sexuálně zneužívané žijí v budoucnu promiskuitněji, dostávají se do styku s komerčním sexem a v manželství se dopouštějí nevěry. V souvislosti s tím dochází ke vzniku sexuálních poruch a obecně k nižší spokojenosti se sexuálním životem.“⁸⁷

Z těchto důvodů musíme věnovat zvýšenou pozornost nejen změnám v chování dítěte, ale samozřejmě následné řádné pomoci týranému nebo zneužitému dítěti.

⁸⁵ Ederová, K.: *Syndrom CAN, diplomová práce*. Brno: Právnická fakulta. 2006 s. 32

⁸⁶ Weiss, P. a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*, Praha:Grada Publishing, 2005, s. 175

⁸⁷ Weiss, P. a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*, Praha:Grada Publishing, 2005, s. 175

3.4 Terapie sexuálně zneužívaných dětí

Hlavní myšlenkou či smyslem terapie je dosáhnout zmírnění následků sexuálního zneužívání, rozvoje jak osobnostní, tak citové stránky jedince a v určitých případech i změny špatných vztahů v rodině.

„Prvním krokem spočívajícím v pomoci obětem sexuálního zneužívání nebo jiné formy týrání je odhalení takového jednání. Každý je ze zákona povinen ohlásit orgánům sociálně-právní ochrany dětí či přímo policii skutečnost, že dítě je týráno. Tato povinnost je stanovena i pro pouhé podezření na týrání, zneužívání či zanedbávání. Primárním účelem je zamezit dalšímu pokračování násilí na dítěti. K tomuto slouží zejména krizová centra nebo jiná odborná pracoviště, kam jsou děti umísťovány. V takovýchto zařízeních je zároveň prováděno vyšetření dítěte psychologické, sociální a pediatrické.“⁸⁸

Nejprve se zjistí skutečný stav a to na základě důkladného vyšetření – to spočívá na pohovoru s dítětem ohledně situace, ke které došlo. *„Dalšími zúčastněnými osobami jsou rodiče či osoba zodpovědná za dítě. V rámci těchto pohovorů se zjišťují poměry v rodině, vzájemné vztahy, sociální prostředí. Významným zdrojem bližších informací o dítěti jsou jeho lékařské záznamy, údaje vedené v evidencích, informace z odborných pracovišť, kam dítě dochází. V případě, že není možné dostatečné množství informací získat z těchto záznamů, jsou přímo do domácnosti, kde dítě žije, posílány sociální pracovnice zdravotnického zařízení nebo přímo pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí.“⁸⁹*

O veškerých pohovorech se vedou podrobné záznamy. *„Rozhovory jsou nahrávány a slouží nejen jako důkazní materiál, ale i pro budoucí terapii zneužívaného dítěte. Podstatným problémem u obětí jsou opakované výsledky, které vedou k sekundární viktimizaci. Psychologickým vyšetřením předcházejí vyšetření somatická, jako například vyšetření gynekologické, proktologické, neurologické a další.“⁹⁰*

„Kromě kvalitního vyšetření samotného dítěte jakožto oběti, hraje významnou roli při terapii i dobře určená anamnéza rodiny, která objasňuje vzniklou situaci a umožňuje terapeutovy nasadit vhodnou léčbu.“⁹¹

⁸⁸ Špecianová, Š.: *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha: Linde, 2003, s.156

⁸⁹ Ederová, K.: *Syndrom CAN, diplomová práce*. Brno: Právnická fakulta. 2006 s. 33

⁹⁰ Špecianová, Š.: *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha: Linde, 2003, s.156

⁹¹ Ederová, K.: *Syndrom CAN, diplomová práce*. Brno: Právnická fakulta. 2006 s. 34

Na základě všech těchto provedených vyšetření je lékařem stanovena diagnóza a zároveň vyhotoven odborný nález, který slouží jako podklad pro orgány činné v trestním řízení. „Psycholog i nadále sleduje vývoj dítěte a vytváří vhodné terapeutické postupy vedoucí k účinné léčbě. Délka léčení a její úspěšnost závisí na mnoha faktorech a je u každého jednotlivce individuální, proto každý klient-oběť vyžaduje specifický přístup.“⁹²

„Léčba a rehabilitace týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je během na dlouhou trať. Výsledky nelze očekávat okamžitě vzhledem k hlubokému zásahu do psychiky dítěte. Cílem krátkodobé terapie je odstranit příznaky, které vznikly v důsledku sexuálního zneužívání. Mnohdy oběti postačuje se svěřit s prožitým traumatem. Závažnější traumata je třeba léčit dlouhodoběji a léčba se vedle příznaků zaměřuje i na celý soubor symptomů. Ne vždy se však podaří takto týrané děti zcela vyléčit a ne jedna oběť si jeho následky nese po celý život jako trvalé poruchy.“⁹³

⁹² Špecianová, Š.: *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha: Linde, 2003, s.156

⁹³ Weiss, P. a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*, Praha: Grada Publishing, 2005, str. 162

4 Empirická část

4.1 Cíl a metody výzkumu a stanovení hypotéz

Výzkum byl proveden s cílem zjistit, jaké okolnosti vedou děti nebo mladistvé při výslechu k pravdivým či úplným odpovědím a ke snaze spolupracovat. Jak vnímá dítě výslech jako takový, jak je pro něj důležitá osobnost vyslychajícího a jeho přístup či zda-li na něj působí prostředí nebo pozice, ve které jako vyslychaný vystupuje.

V rámci empirické části jsou rozebrány výsledky kvalitativního výzkumu, který byl proveden s osmi respondenty k problematice výslechu mladistvých, tj. s respondenty ve věku od patnácti do osmnácti let. Volba výzkumné strategie i výběr respondentů spolu přitom do značné míry souvisejí. Původně jsem měla v úmyslu provést výzkum i v rámci skupiny dětí od deseti do patnácti let, avšak při pokusu získat respondenty z této skupiny bylo zjištěno, že je zde hlavní překážkou v drtivé většině oslovených případů absence souhlasu rodičů (zákonného zástupce) s účastí dítěte na výzkumu. U starších jedinců tato překážka již odpadá. V důsledku této skutečnosti tedy došlo k výraznému zúžení skupiny potenciálních respondentů, která není početná. Je tomu tak z toho důvodu, že podíl vyslychaných dětí a mladistvých v trestním řízení není oproti dospělým jedincům tak vysoký. Vzhledem k této skutečnosti by nebylo pro kvantitativně orientovaný výzkum možné bez problémů sehnat dostatečný počet respondentů.

Na základě takové skutečnosti jsem zvolila kvalitativně orientovaný výzkum. Zohlednila jsem taktéž fakt, že kvalitativní výzkum dává možnost proniknout hlouběji k podstatě zkoumaného jevu. Na tuto skutečnost poukazuje např. Gavora, jenž v této souvislosti uvádí, že „*terénní práce je pro kvalitativního výzkumníka příležitostí pro hluboké poznání a jemnou analýzu konkrétního prostředí.*“⁹⁴ Za relevantní je možno považovat i to, co uvádí Švaříček a to totiž, že „*záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“⁹⁵ Nadto Chráska konstatuje, že „*kvalitativní výzkum připouští existenci více realit*“⁹⁶, což je okolnost, která je vzhledem k řešené problematice vítaná, neboť respondenty i jejich aktuální životní situace je možno charakterizovat jako různorodé.

⁹⁴ Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 142.

⁹⁵ Švaříček, R., Šedová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007, s. 17.

⁹⁶ Chráska, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 32.

Oprávněnost volby kvalitativně orientovaného výzkumu vyplývá i z jeho charakteristiky, kterou podává Strauss, jenž uvádí, že „*termínem kvalitativního výzkumu rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledku se nedosahuje pomocí statistických procedur, nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů. Některé údaje mohou být kvantifikovány, ale analýza samotná je kvalitativní.*“⁹⁷

Pro získání relevantních informací byly v rámci výzkumu využity tři odlišné metody – tzv. hloubkový rozhovor, dále studium příslušných poznámek a zúčastněné pozorování. K analýze získaných informací byla využita metoda zakotvené teorie. Získávání relevantních informací za využití výše zmíněných metod bylo uskutečněno v měsících únor a březen 2012. K jejich vyhodnocování a interpretaci pak bylo přistoupeno v průběhu měsíce dubna 2012.

První hypotézou jsem chtěla rozlišit výpovědi mezi těmi dětmi či mladistvými, kteří jsou v pozici svědka či poškozeného a těmi, kteří jsou v pozici obviněného/pachatele. Zajímalo mě, zda tyto dvě „role“ vyslychaných budou mít vliv na výpověď a její úplnost.

Hypotéza č. 1: Předpokládám, že vyslychané děti (mladiství), jež jsou v pozici svědků, mají větší snahu vypovídat úplně a pravdivě na rozdíl od ostatních, jež jsou v pozici opačné.

Při stanovení **druhé hypotézy** jsem se zajímala o to, jak respondenti vnímali osobnost vyslychajícího a zda jeho přístup brali jako profesionální nebo by vůči němu něco vytknuli.

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že děti či mladiství budou kladně hodnotit přístup vyslychajícího.

Třetí hypotéza má zjistit, zda vyslychající (policista či jiná pověřená osoba) a jeho osobnost hraje důležitou roli při výslechu dětí a mladistvých v souvislosti s pravdivostí či úplností odpovědi vyslychaného.

Hypotéza č. 3: Předpokládám, že osobnost vyslychajícího má zásadní vliv na pravdivost či úplnost výpovědi dítěte či mladistvého.

⁹⁷ Strauss, A., Corbinová, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vydání. Boskovice: Albert, 1999, s. 15

Čtvrtá hypotéza by mi měla odhalit, zda opravdu záleží na prostředí či místě, kde se dítě (mladistvý) vyslýchá – zda jsou v souvislosti s prostředím znatelné rozdíly ve výpovědích.

Hypotéza č. 4: Výslech dítěte ve speciální výslechové místnosti či jinak upravené místnosti pro dítě (mladistvého) je příjemnější, než výslech v jiných prostorách.

4.2 Základní charakteristika respondentů

Výzkum byl proveden s osmi respondenty. Jednalo se o mladistvé, kteří byli vyslýcháni v rámci trestních řízení v měsících dubnu a květnu 2012 u policejních orgánů krajských ředitelství policie hlavního města Prahy a Středočeského kraje. Při jejich výběru bylo snahou, aby se jednalo o jedince v různém procesním postavení (oznamovatele, poškozeného, svědka, podezřelého či obviněného) a aby se vyznačovali pokud možno i dalšími odlišnými charakteristikami (např. pohlavím apod.), aby zjištění výzkumu měla širší platnost. Že se tento předpoklad podařilo do velké míry naplnit, o tom svědčí i níže uvedené charakteristiky respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili. U všech mladistvých je přitom pozměněna jejich identita tak, aby je nebylo možné dodatečně identifikovat, čímž byl naplněn jeden ze základních etických požadavků na provádění kvalitativních výzkumů.

Karla

Respondentka Karla (dále jen „Karla“) - věk 16 let - vypovídala na policii v průběhu svého života už potřetí. Vždy to bylo v pozici svědka (v širším slova smyslu je však zároveň poškozenou) a vždy se jednalo o věc, která se týkala domácího násilí páchaného ze strany přítele její matky. Karla, která studuje na integrované střední škole v Praze, pochází z rozvedené rodiny. Matka po rozvodu žije s přítelem ve společné domácnosti, a to společně s dalším Karliným sourozencem, jímž je desetiletý bratr Pavel. Karla má průměrný prospěch. Z předmětů na studované škole má nejraději ty odborné. Zhruba půl roku má vážnou známost, o níž říká, že jí dává naději na lepší budoucnost, poněvadž by se chtěla v budoucnu osamostatnit a „vypadnout z toho blbákova“, jak označila dosud obývanou domácnost. Zejména se těší na to, jak by se tímto krokem dostala z dosahu matčina současného přítele, který všem členům domácnosti dělá „maximální prudu“.

Vilém

Respondent Vilém (dále jen „Vilém“) - věk 18 let - pochází z neúplné rodiny. Ačkoliv jeho matka, s níž žije, je doposud formálně vdaná, ve skutečnosti žijí sami, poněvadž jeho otec rodinu před osmi lety opustil a matka si od té doby nedokázala najít stabilní známost, s níž by vydržela. Protože je vyučená jako servírka, pracuje v této profesi v jednom nonstop baru - na směny. Velmi často se tak stává, že na Viléma nemá dostatek času. Byl tak v poměrně útlém věku ponechán sám sobě, neboť matka na něj neměla čas a prarodiče bydlí poměrně daleko od Prahy. Za dané situace není divu, že Vilém se ještě během docházky na základní školu chytil závadové party a zde začal konzumovat nejprve marihuanu, která se pro něj stala tranzitní drogou, z níž přešel na pervitin. Aby si jej mohl opatřovat v potřebném množství, začal získávat peněžní prostředky drobnými krádežemi. Z toho důvodu byl už dvakrát vyslýchán v pozici obviněného mladistvého na policii. Vilém zatím nemá žádnou stabilní přítelkyni, poněvadž se dle svých slov nechce v současnosti vázat. Komentoval to slovy, že „na uvázání se je vždycky dost času a já si teď chci hlavně užívat“. I z toho důvodu po absolvování základní školní docházky, kde dosahoval spíše podprůměrných studijních výsledků, nepokračoval v další přípravě na povolání. Čas od času se živí různými příležitostnými pracemi, avšak většinu času je bez jakéhokoliv zaměstnání.

Václav

Respondent Václav (dále jen „Václav“) - věk 17 let - vypovídal na policii jako oznamovatel a zároveň poškozený, kdy přišel na jedno místní pražské oddělení policie ohlásit odcizení batohu. Kromě peněz a dokladů mu s batohem byl odcizen mobilní telefon a zápisník s osobními zápisky. Právě ztráta těchto věcí jej nejvíce mrzela. Jednalo se o jeho vůbec první výslech na policii či před jiným obdobným orgánem. Václav studuje v Praze gymnázium se zaměřením na výpočetní techniku. Dojíždí do Prahy každý den z blízkého Kladna. Jeho prospěch je dle jeho sdělení mírně nadprůměrný. Tento vyslýcháný pochází z úplné rodiny, přičemž oba rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní. Otec se živí jako soukromý podnikatel, matka pracuje na městském úřadě. Václav má ještě mladší sestru.

Jaroslav

Respondent Jaroslav (dále jen „Jaroslav“) - věk 15 let - vypovídal na policii jako svědek dopravní nehody, při níž došlo k vážnému zranění jednoho jejího účastníka. Rovněž v jeho případě se jednalo o první výslech na policii. Jaroslav chodí do posledního ročníku základní školy, kde má podle svého vyjádření průměrný prospěch.

Jak sám uváděl, nejvíce jej ve škole baví předměty, do kterých není potřeba se učit. Po ukončení základní školy by chtěl studovat na některé ze škol uměleckého zaměření. Jaroslav žije se svojí matkou a nevlastním otcem, s nímž má dle svého vyjádření pěkný vztah. Poněkud horší je to s vlastním otcem, který se o něj příliš nezajímá a Jaroslav má k němu v důsledku toho indiferentní vztah. Je jediným dítětem v rodině. Poněvadž je velkým fanouškem motoristického sportu a v budoucnu by si chtěl udělat řidičský průkaz na velký motocykl, prožítá událost, kvůli které vypovídal na policii, jím otrásla. O této skutečnosti vypovídal během rozhovoru sám spontánně, z čehož lze dovodit, že jí sám přikládá velkou váhu.

Miroslav

Další respondent – šestnáctiletý Miroslav – byl mezi ostatními výjimkou v tom směru, že je tělesně postižený. Při lyžování v osmi letech utrpěl komplikovanou zlomeninu dolní končetiny, v důsledku čehož se musí doživotně pohybovat o berlích, popřípadě na invalidním vozíku. Tento handicap mu však nebrání, aby prožíval v maximální možné míře život, který prožívá většina jeho vrstevníků. Na druhé straně je však zapotřebí uvést, že právě kvůli němu se stává velmi častým terčem především verbálních útoků ze strany svého otce, jenž rodině, kterou tvoří ještě matka a sedmnáctiletá dcera, vládne velmi pevnou rukou. V krajních případech se stává i obětí fyzických výpadů z jeho strany. Není proto divu, že Miroslav vypovídal na policii v pozici svědka a poškozeného, poněvadž jeho otec je stíhán pro podezření ze spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ustanovení § 199 trestního zákoníku. Miroslav studuje prvním rokem střední školu zaměřenou na výpočetní techniku, neboť předpokládá, že toto vzdělání by mohl potenciálně využít i přes svůj zdravotní handicap. Pokud by se mu to nepodařilo, plánuje, že si založí vlastní firmu.

Jana

Respondentka Jana (dále jen „Jana“) - věk 18 let - byla vedle již uvedené Karly jednou ze dvou respondentek, s nimiž byl výzkum prováděn. Její postavení, v němž na policii vypovídala, však bylo diametrálně odlišné od Karlina, poněvadž na rozdíl od ní vypovídala jako podezřelá. Podle policistů se dopustila trestného činu vloupání spáchaného ve formě účastenství (v daném případě pomoci) podle ustanovení § 24 odst. 1 písm. c) k ustanovení § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 trestního zákoníku. Tohoto se měla dopustit tím, že hlídala svému kamarádovi při vloupání do dodávkového vozidla, při němž byla jím odcizena spotřební elektronika v celkové hodnotě cca 30 tisíc Kč, čímž mu usnadnila spáchání tohoto trestného činu. O své rodině toho Jana příliš mnoho

neuvědla. Pouze zmínila, že žije v jedné domácnosti se svými dvěma mladšími bratry a matkou, která je momentálně bez partnera. K matce dále uvedla, že má po delší dobu problémy s alkoholem. Nic dalšího ke své rodině v podstatě neprozradila, konstatovala pouze to, že její rodina není nijak zajímavá. Jiné zdůvodnění toho, proč nechtěla o své rodině více sdělit, již neuvědla. Lze se však oprávněně domnívat, že matka si se svými dětmi neví příliš rady, neboť Jana začala studovat (na základě vlastního výběru) střední odborné učiliště uměleckořemeslné v Praze, obor umělecký keramik, avšak toto své studium sama ve druhém ročníku ukončila (prý stejně zjistila, že absolventi nemají žádné uplatnění) a od té doby se živí příležitostnými brigádami. Tento stav jí údajně vyhovuje, jelikož se cítí více svobodná, když má možnost si vydělat peníze. Na partnera prý zatím neměla štěstí. Vždy dle svého vyjádření doposud narazila na někoho neperspektivního („nemakačenka“, „budižkničemu“ apod.). Nesní o nějakém princovi na bílém koni, avšak líbilo by se jí, kdyby měla za partnera muže, který by byl schopen zabezpečit jak jí, tak i případné potomstvo.

Jiří

Rovněž respondent Jiří (dále jen „Jiří“) - věk 17 let - byl vyslýchán v procesním postavení podezřelého a posléze obviněného. Přes svůj útlý věk se Jiří měl dopustit poměrně závažného trestného činu – loupeže podle ustanovení § 173 odst. 1 trestního zákoníku, kdy v nočních hodinách přepadl s nožem v ruce obsluhu nonstop baru v Praze a od této požadoval vydání finanční hotovosti. Číšnice mu vydala větší část tržby ve výši zhruba 25.000,- Kč. Motivem jeho jednání přitom byla finanční tíseň, kdy potřeboval získat peníze na hraní automatů, na kterých je podle všeho patologicky závislý, avšak nemá snahu tento stav řešit. K Jiřímu je zapotřebí doplnit, že se nedopustil delikventního jednání poprvé. Z důvodu své závislosti už v minulosti odcizil svým rodičům různé předměty a cennosti, které následně prodal a jejich výtěžek prohrál při hraní automatů. Jiřího rodinné zázemí se do značné míry vymyká obecné představě o prostředí, z něhož se velmi často rekrutují mladiství delikventi. Oba rodiče jsou totiž vysokoškolsky vzdělaní a zastávají poměrně vysoké posty v zavedených nadnárodních společnostech. Jeho o čtyři roky starší bratr studuje právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Sám Jiří započal studovat gymnázium, avšak dle jeho vyjádření mu studium nic nedávalo, a proto přestoupil na obchodní akademii v Praze. Ani na této škole však není příliš spokojen, poněvadž studium zde nenaplnilo jeho poněkud zkrleslé představy. Nadto má poměrně velké problémy s docházkou, kdy jen za jedno pololetí měl 37 neomluvených zameškaných hodin. V této souvislosti je možno uvést, že Jiří

v této době byl za školou, kdy se potuloval se svými kamarády „různě po venku“. Uznávanou hodnotou u Jiřího je především svoboda, což u něj vyúsťuje k paradoxnímu závěru, že rodiče i jeho bratr jsou „divní“ a že „zařezávají“, čímž potlačují svou přirozenou osobnost. Jiří kromě již uvedeného o sobě sdělil to, že o budoucnosti příliš zatím neuvažuje, protože nejdůležitější je žít přítomností.

Zbyněk

Respondent Zbyněk (dále jen „Zbyněk“) - věk 15 let - byl vyslýchán na policii také v pozici podezřelého, avšak oproti všem ostatním dosud zmíněným mladistvým vyslýcháným v tomtéž procesním postavení mu nehrozí žádný trestní postih, poněvadž se předmětného jednání dopustil ještě v období, kdy mu bylo teprve čtrnáct let. Za jeho skutek – šíření poplašné zprávy podle ustanovení § 357 trestního zákoníku, kterého se měl dopustit tím, že z telefonní budky zavolal na tísňovou policejní linku, kam úmyslně sdělil nepravdivou informaci o uložení nástražného výbušného systému na základní škole, kterou v té době navštěvoval – nemůže být totiž pro nedostatek věku postižen a věc tak byla po jejím zadokumentování odložena. Motivem Zbyňkova jednání byla snaha vyhnout se „velké písemce z matiky“. I ve Zbyňkově případě se jeho rodinné zázemí do velké míry odlišuje od prostředí, v němž vyrůstali a žijí jiní zde uvádění delikventi. Zbyněk sice nežije v úplné rodině, poněvadž jej převážnou část jeho života vychovávala pouze jeho autoritativní matka, avšak jeho nejbližší sociální prostředí nelze zcela jednoznačně označit jako nepodnětné. Přes fakt, že Zbyňkovo zaopatření záviselo především na jeho matce, žije v relativním dostatku a matka se o něj podle svých možností snaží v maximální možné míře starat. Její role je v tomto ohledu jednodušší z toho důvodu, neboť Zbyněk je jejím jediným dítětem. V porovnání s matkou chybí Zbyňkovi téměř jakákoliv ctižádost, což se projevuje tím, že je inteligentní a na základní škole dosahoval spíše nadprůměrných výsledků, ale on si vybral (přes matčiny poměrně velké protesty) pro další studium učební obor kuchař na Odborném učilišti a Praktické škole v Příbrami. Prý jej zmíněný obor „naplňuje“ a chtěl by se mu v budoucnu na své profesní dráze věnovat.

4.3 Vlastní zpracování dat

Během provádění hloubkového rozhovoru byly dříve vyslychaným jedincům kladeny níže uvedené otázky:

1. Vypověděl/a jsi o předmětné události vše, co jsi o ní věděl/a? Pokud ne, co jsi zamlčel/a?
2. Může tvá výpověď významně přispět k objasnění šetřené události?
3. Jak na tebe působili po profesionální stránce policisté, kteří výslech prováděli?
4. Měli policisté, kteří vedli výslech, podle tebe nějaké rezervy?
5. Jakým způsobem na tebe působilo prostředí, v němž byl výslech prováděn?
6. Ovlivnilo toto prostředí průběh výslechu kladně/negativně?
7. Jakým způsobem na tebe působila osobnost vyslychajícího?
8. Choval se k tobě vyslychající policista (vyslychající policisté) korektně a taktně?
9. Ovlivnila osobnost vyslychajícího průběh a výsledek výslechu kladně/negativně?
10. Uveď příklady skutečností, kterými vyslychající policista ovlivnil, ať již negativně či pozitivně, výsledek výslechu.

Tyto otázky byly ve shora uvedeném pořadí pokládány vyslychaným, přičemž cílem bylo vytvoření záznamu, který by obsahoval maximum informací a potřebných detailů. Aby vytvořený záznam pokud možno co nejvíce odpovídal naznačenému kritériu, byl průběh veškerých uskutečněných rozhovorů zachycen ve formě MP3 záznamu, který byl následně převeden do písemné podoby (pro tento proces bývá používáno pojmu „*transkripce*“⁹⁸), přičemž byla využita komentovaná transkripce, při níž jsou nápadné neverbální projevy vyslychaných (např. pomlky, zdůraznění řeči, smích apod.) zachycovány za pomoci speciálních znaků. Pro úplnost je možno dodat, že všichni respondenti s pořízením záznamu prováděného hloubkového rozhovoru vyslovili svůj souhlas.

4.4 Analýza a prezentace výsledku výzkumu

Díky zajištění dat v průběhu realizace hloubkových rozhovorů, dále díky jejich pečlivé analýze, bylo možné provést kategorizaci pojmů, jinými slovy vyjádřeno bylo možné rozdělení a přiřazení pojmů do jednotlivých základních kategorií. Těmito

⁹⁸ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 208.

kategoriemi jsou motiv k úplné a pravdivé výpovědi, autorita policistů vedoucích výslech, vliv prostředí, osobnost vyslychajícího a ovlivnění výsledku výslechu.

Hypotéza č. 1: Předpokládám, že vyslychané děti (mladiství), jež jsou v pozici svědků, mají větší snahu vypovídat úplně a pravdivě na rozdíl od ostatních, jež jsou v pozici opačné.

V rámci výzkumu byla prvním okruhem problémů vypovídací hodnota výpovědi učiněné na policii ze strany respondentů. V této souvislosti bylo zjišťováno zejména to, zda mladiství ke kriminalisticky relevantní události vypověděli vše, co jim o ní bylo známo či nikoliv a dále také to, zda podle jejich názoru může jimi učiněná výpověď významně přispět k objasnění šetřené události. K tomuto okruhu problémů se váže kategorie motiv k úplné a pravdivé výpovědi.

K prvnímu naznačenému okruhu problémů – úplnosti výpovědi respondentů – bylo zjištěno, že předmětná okolnost je do značné míry ovlivněna tím, v jakém procesním postavení se vyslychaný při své výpovědi na policii nacházel. Z velké části platilo to, co bylo možno předpokládat – totiž že poškození a obvykle i svědci mají větší zájem na objasnění případu, než je tomu u podezřelých či obviněných (tedy obecně pachatelů). Toto konstatování je možno doložit některými úryvky uskutečněných rozhovorů.

Vilém k otázce, zda vypověděl o šetřené události vše, co mu bylo o ní známo, uvedl: „Nejsem blázen, abych „bengám“⁹⁹ všechno vyklopil. Přiznání je sice polehčující okolnost, ale jistý trest. Být zavřený mi nepříjde jako velká výhra. Mezi klukama jsme o tom, jak to v kriminále chodí, vedli debatu a nerad bych v krimu dělal nějakému mazákovi maminku, jestli víte, co tím myslím... Proto jsem chlupatejm¹⁰⁰ vyklopil jen to, u čeho mě čapli. Jiný vlupky¹⁰¹ jsem jim na sebe nepropálil. Nebudu jim proti sobě přece zpívat, aby si na mě zahojili svoje ego a zvýšili objasněnost. Jen ať se víc snaží.“ Z Vilémovy výpovědi je tak zřejmé, že motivace k doznání se (což by znamenalo v podstatě uvedení všeho, co k šetřené události ví, jinými slovy přiznat páchanou trestnou činnost) u něj v zásadě neexistuje, poněvadž díky tomuto kroku by si de facto podepsal odsuzující rozsudek, a to tím spíše, že v důsledku pokračujícího jednání je výše jím způsobené škody poměrně vysoká. Obdobný postoj k úplnosti výpovědi

⁹⁹ Benga = expresivní výraz pro policisty.

¹⁰⁰ Chlupatí = slangově policisté.

¹⁰¹ Vlupka = slangově krádež provedená vloupáním.

zaujímal taktéž Jiří, který se měl dopustit trestného činu loupeže. Jiří v této souvislosti uvedl: „Rozmýšlel jsem se, jestli vůbec mám vypovídat. Když jsem však se svým obhájcem zjistil, že v baru byla kamera napojená na záznam, nemělo příliš smysl zapírat. Pokud by ale záznam neexistoval, zapíral bych až do omdlení. Do vězení se mi totiž vůbec nechce a myslím, že by se vám na mém místě nechtělo taky. Nejlepší rok života budu mít kvůli takové ptákovině v háji.“ Konečně Jana také nevypovídala vše, co jí o předmětné události bylo známo. Jejím motivem byla rovněž falešná solidarita se spoluobviněným kamarádem, jemuž dělala zeď: „Snažila jsem se zatloukat, co to šlo. Jednak jsem nechtěla dělat problémy sobě, jednak jsem nechtěla prásknout svého kámoše, kterej se dostával do dodávky. To se přece mezi kámošema nedělá... Moc jsem poldům svojí výpovědí nepomohla, ale to snad ode mne ani nečekali. Bonzáka ze mne sotva někdy udělají. Krom toho bych jim svým bonzováním dala i důkazy proti sobě a to už bych musela být padlá na hlavu.“

Naproti tomu zcela opačné stanovisko k úplnosti výpovědi měli další respondenti – Karla či Václav. Oba měli zájem vypovědět k šetřeným událostem maximum toho, co o nich věděli. Karla k této záležitosti mimo jiné uvedla: „To, co zažíváme doma, je někdy peklo na zemi. Hlavně moje máti si to vždy vyžere. Ten její přítel se v některých okamžicích vůbec necítí a pak je mu jedno, kdo, co a jestli vůbec udělal. Sama tomu však není schopna udělat přítrž, tak mi nezbyvá nic jiného, než na Ludvu (pozn. přítele její matky) všechno naprášit. Když se dostane za mříže, bude od něj pokoj. ... Možná jsem na něj neřekla vše, co nám za ty léta udělal, ale určitě jsem řekla všechno, nač jsem si vzpomněla.“ Naproti tomu Václav uvedl, že sice měl snahu policistům co nejvíce pomoci, avšak ve skutečnosti tento svůj záměr nemohl příliš realizovat. Komentoval tuto skutečnost slovy: „Víte, kdybych ty zloděje alespoň zahlédl, mohl bych poskytnout jejich popis nebo cokoliv, čeho by se policisté mohli chytit. Problém však je v tom, že jsem položil batoh na zem, na chvíli se otočil a začel jsem se do jízdního řádu. Když jsem nastudoval spojení, batoh byl fuč a nebylo po něm ani vidu ani slechu. Chytit ty syčáky u toho, urazil bych jim snad ruce.“

Za určitou výjimku mezi respondenty lze u této kategorie považovat Jaroslava, který byl svědkem dopravní nehody se závažnými následky a právě v této souvislosti vypovídal na policii. Jeho postoj k úplnosti a pravdivosti výpovědi je možné značit jako „upjatě zodpovědný“. Je tím míněna skutečnost, že si na jedné straně byl vědom následků dopravní nehody, které byl svědkem, avšak na straně druhé nechtěl jakkoliv poškodit jejího viníka, jenž byl na první pohled patrný, neboť jím byl řidič, který nedal

přednost vozidlu projíždějícímu na hlavní pozemní komunikaci. Z výpovědi Jaroslava k tomuto problému lze citovat následující pasáž: „Dochází mi, co jsem měl možnost na vlastní oči vidět. V okamžiku se za kvílení brzd a řinčení plechu náraz změnil život hned několika lidem, kteří byli v těch dvou autech. Za nehodu mohl podle mě kluk nepříliš starší ode mne, který nedal přednost autu, co bylo na hlavní. Na policajtech jsem řekl skoro vše, co jsem si pamatoval. Neuvedl jsem však věci, kterými jsem si nebyl jist, protože jsem nechtěl tomu klučinovi nijak přitížit. Až se mi točí hlava, když si uvědomím, jak mu můžu v životě zavařit. Nechci, aby to celé spočívalo na mých bedrech.“

Motivace respondentů vypovídat během výslechu (podání vysvětlení) úplně a pravdivě se poměrně značně promítala i do míry, v jaké tento výslech mohl podle jejich názoru potenciálně přispět k objasnění šetřené události. Kromě toho však byla limitována i například takovými okolnostmi, jako je vnímání události ze strany vyslychaného. Pokud nevnímal žádné relevantní skutečnosti, nebylo možné, aby svojí výpovědí nějak významně přispěl k objasnění věci. Příkladem budiž Václav, který k tomuto problému uvedl: „Hm, jestli mohla moje výpověď přispět k objasnění šetřené události? To je spíš otázka na ty policajty, ne? Ale pokud mám mluvit za sebe, tak asi moc ne. Jak by taky mohla, když jsem ty zloděje vůbec nezahlídl? Kdybych měl aspoň IMEI¹⁰² telefonu... ale nemám vůbec zdání, kde skončily papíry od něj a krabici jsem určitě vyhodil. Říkal jsem si, že ji přece nebudu potřebovat. Chybama se člověk učí. Ale abych se vrátil k otázce... Takže podtrženo a sečteno, asi jsem policajtům moc nepomohl.“ I když by Václav tedy policistům rád sdělil co nejvíce relevantních informací, nebylo to u něj možné, poněvadž žádnou takovou neměl možnost vlastními smysly vnímat.

Vilém, Jiří a Jana se rovněž domnívali, že jejich výpověď nijak zásadně nepřispěla k tomu, aby policisté šetřenou událost úspěšně objasnili. Vilém k tomu podotkl: „Musím se zopakovat. Proč bych měl bengám proti sobě dávat jakékoliv důkazy? Vypadám copak jako nějaký ťulpas? Čím míň toho policajti ví, tím líp pro mě, to je snad jasný, ne? Moc jsem jim teda nepomohl a ani nikdy v budoucnu nepomůžu.“ Obdobně se vyjadřoval i Jiří: „Bavil jsem se na tohle téma se svým obhájcem a ten mi dal po prostudování rady, co mám přiznat a co vůbec vypovídat. Dal jsem na něj a

¹⁰² IMEI je zkratkou z anglických slov International Mobile Equipment Identity. Jedná se tedy o unikátní číslo mobilního telefonu, které mu přiděluje jeho výrobce. Blíže viz např. *Víte, co znamená IMEI a k čemu slouží?* [online]. 8. srpna 2005. [citováno 29. května 2012]. Dostupné z: <http://mobil.idnes.cz/mob_tech.aspx?r=mob_prakticky&c=A050804_153429_mob_prakticky_brz>

přiznal jsem jenom to, co bylo nutný. O zbytku jsem lhal nebo mlčel. Můžu teda s klidným svědomím (smích) říct, že jsem jim nijak s případem nepomohl. Měl jsem snad?“

Zcela odlišná situace byla u Karly a Miroslava. Oba měli společné, že byli svědky a zároveň oběťmi šetřené trestné činnosti. Jejich pozice tedy byla diametrálně odlišná od pozice Viléma, Jiřího či Jany. Tato skutečnost vyplývala z toho, že oba měli eminentní zájem na tom, aby byla věc co nejdříve a v maximálním možném rozsahu objasněna. Oba splnění tohoto cíle považují rovněž za východisko z nesnadné životní situace (domácí násilí), v níž se oba nacházejí. Karla během rozhovoru mimo jiné uvedla: „Nikdy jsem si nemyslela, že budu policajtům vděčná za jejich práci. Dnes však vidím, že pokud jim v ní pomůžu, pomůžou oni mě. Když nebude doma Ludva, nebudou problémy. Tak to vnímám a myslím, že kromě mě i všichni ostatní doma. Takže k té otázce můžu uzavřít, že doufám, že i díky mé výpovědi vyjde pravda o Ludvově tyranii najevo a bude konečně klid.“ Podobně se na tento problém dívá i Miroslav.

Jaroslav (svědek dopravní nehody) se v hodnocení své výpovědi z hlediska jejího podílu na objasnění šetřené události držel již dříve naznačovaného „střízlivého“ přístupu. „No... asi to pro policajty nějaký význam má, protože by mě asi jinak nevyslyšali, ne? Na druhé straně bylo svědků nehody víc, tak jsem tím, co jsem jim řekl, asi potvrdil jen to, co slyšeli od jiných lidí. Ale jak už jsem řekl, nikomu jsem nechtěl ublížit, tak jsem tvrdil jen věci, u kterých jsem si byl na beton jistý, že tak byly.“ S Jaroslavovým hodnocením významu jeho výpovědi se lze ztotožnit. Na tomto významu nic nemění ani jeho přílišná opatrnost, poněvadž díky ní vypověděl věci, u nichž si byl stoprocentně jist, že se sebehly tak, jak je vylíčil.

Výrazně odlišný přístup k výsledku a jeho hodnocení měl Zbyněk. Již jen z jeho mimiky a gestikulace bylo patrné, že s ohledem na skutečnost, že mu nehrozí žádný trest za jeho čin, přistupoval k výsledku poměrně lehkovážně a bez větší nadsázky lze konstatovat, že z něj měl legraci. Tento jeho přístup vyplýval zřejmě i z toho, že si neuvědomoval závažnost svého počínání. Tato skutečnost je ostatně zřejmá z úryvku jeho rozhovoru: „Nevím, co všichni tak vyšilovali kvůli jednomu telefonátu. Nikomu se nic nestalo a byla to docela zábava, vyhnout se písemce. Stejně to vidí i většina spolužáků ze třídy. Takže podle mě o nic nešlo a výslech jsem bral jako zpestření jednoho dne. Policajtům jsem řekl jen to, co jsem chtěl. Něco jsem zamlčel, něco si přidal. Ať se v tom proberou sami. Co já vím, jak jsem jim pomohl při vyšetřování?“

Provedený výzkum ukázal na skutečnost, že procesní postavení vyslýchaného mladistvého měly na jeho ochotu vypovídat úplně a pravdivě zásadní vliv. V pozici svědka měli respondenti snahu vypovídat dle svého nejlepšího svědomí a vědomí, na rozdíl od respondentů v pozici obviněného. Důležitou roli však sehrály i takové okolnosti, jakými jsou osobnostní kvality daného mladistvého, jež se odvíjejí mimo jiné i od prostředí, v němž tento jedinec vyrůstal.

Hypotéza č. 1 (Předpokládám, že vyslychaní mladiství, jež jsou v pozici svědků, mají větší snahu vypovídat úplně a pravdivě na rozdíl od ostatních, jež jsou v pozici opačné) **se potvrdila.**

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že děti či mladiství budou kladně hodnotit přístup a profesionalitu vyslychajícího.

Druhým okruhem problémů, který byl předmětem zkoumání, byla úroveň vyslychajících policistů. Tento okruh byl zvolen z toho důvodu, neboť výslech na policii je interakcí zejména vyslychaného a vyslychajícího. Logicky tedy musí být výsledek výslechu ovlivněn mimo jiné i kvalitami vyslychajícího. K tomuto okruhu problémů se vztahovaly dvě otázky hloubkového rozhovoru. Ta první měla následující znění: Jak na tebe působili po profesionální stránce policisté, kteří výslech prováděli? Ta druhá pak zjišťovala mínění respondentů o možných rezervách těchto policistů. Pokud u předchozí rozebírané kategorie bylo hodnocení respondentů závislé z velké části na jejich procesním postavení, pak u této kategorie podobná diferenciacce nebyla zjištěna. Profesionální stránka i případné rezervy policistů byly totiž ze strany respondentů hodnoceny nikoliv v souladu s procesním postavením, nýbrž na základě autority, kterou si vyslychající policisté případně dokázali sjednat. Tato okolnost souvisela především s tím, jak na respondenty policisté působili svým vystupováním, přístupem k nim a v neposlední řadě i svojí erudicí. O tom, že policisté měli u vyslychaných dostatečnou autoritu, bylo možno se přesvědčit už při zúčastněném pozorování, z něhož především vyplynulo, že se všichni respondenti chovali v souladu se zásadami slušného chování a zdrželi se jakýchkoliv invektiv vůči vyslychajícím policistům. Výše uvedené tvrzení lze dále opět doložit příslušnými pasážemi z rozhovorů prováděnými s respondenty.

Nejprve je možné dát slovo poškozeným. Zde všichni z nich, čili jak Karla, Václav a Miroslav oceňovali především snahu policistů pomoci jim s problémem, s nímž se na policii obrátili. Karla k tomuto uvedla: „K této otázce musím říct, že se mi přístup všech policistů, kteří měli se záležitostí co do činění, líbil, protože byl podle mě příkladný. Nejprve během výslechu zjistili, co potřebovali, a pak zasáhli.¹⁰³ Někdy mi sice bylo úzko, že musím o některých nepříjemných věcech vyprávět před cizími lidmi, ale zdálo se mi, že mě chápou a o to to bylo jednodušší. Navíc přesně věděli, co je potřeba k věci zjistit, tak jsem jim na všechny otázky odpověděla, jak jsem nejlépe mohla.“ V podobném duchu se vyjádřil i Miroslav, který byl v podobné pozici jako Karla (tj. oba byli postiženi domácím násilím). Václav byl taktéž s postupem vyslyšajícího policisty po profesionální stránce spokojen. Řekl k tomu: „Myslel jsem si, že k tomu nemám skoro co říct, ale ten policajt mi dával různé doplňující otázky k věci, že nakonec jsem se sám divil, co všechno jsem k tomu byl schopen vypotit. Bylo vidět, že ví, na co a proč se ptá. Současně mi nabídl možnost zablokovat odcizený mobil. To jsem také nechal udělat. I když nevěřím, že by se policii podařilo ty zloděje chytit, musím za sebe říct, že jsem byl s postupem všech policistů spokojen a získali si můj respekt. Jen mi vadilo čekání na služebně, než jsem se dostal na řadu.“

Pokud se týká respondentů-pachatelů, tito rovněž hovořili o autoritě vyslyšajících policistů v zásadě kladně. Například Vilém uvedl: „No byli to profíci. Hned věděli podle zápachu z oblečení, že kouřím trávu a podle vpichů na ruce jim okamžitě došlo, že beru perník. Bylo zbytečný to zapírat. Někdo jiný by si třeba těchto věcí vůbec nevšiml. Na moje córky se ptali docela chytře. Nemít zkušenosti z dřívějšího výslechu, asi bych jim toho pustil (tj. přiznal) víc. No naštěstí mi k tomu, co mám vypovídat, dobře poradil i advokát. K těm vyslyšajícím poldům tedy můžu uzavřít, že svý práci rozuměli a že mi nic nenechali zadarmo. Bral jsem je jako nebezpečného soupeře.“ Podobně se vyjádřila i Jana: „Myslela jsem, že jim něco zalžu a budu za chvílku venku. Oni mi však ty moje pohádky vůbec nežrali a já pochopila, že to nejsou žádní nazdárkové. Připadla jsem si místy jako v nějakém americkém seriálu, jak mi dávali zabrat. Musím uznat, že si hned na počátku výslechu sjednali můj respekt.“ Výzkumem tedy bylo zjištěno, že mladí respondenti opravdu hodnotí vyslyšající

¹⁰³ Přítel matky byl nejprve vykázán ze společně obývaného obydlí podle ustanovení § 44 a následujících zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Později byl na základě dosavadních výsledků prověřování vzat do vazby a stíhán vazebně.

kladně a profesionálně, což je dobrou vizitkou z hlediska připravenosti a správného proškolení vyslychajících, které je v této problematice velmi důležité.

Hypotéza č. 2 (Předpokládám, že děti či mladiství budou kladně hodnotit přístup a profesionalitu vyslychajícího) **se potvrdila.**

Hypotéza č. 3: Předpokládám, že osobnost vyslychajícího má zásadní vliv na pravdivost či úplnost výpovědi dítěte či mladistvého.

Poslední dvě otázky hloubkového rozhovoru byly zaměřeny na to, jakým způsobem podle mínění respondentů osobnosti vyslychajících policistů ovlivnily průběh a výsledek výslechu. Z odpovědí respondentů bylo možno extrahovat kategorii označenou jako vliv vyslychajícího policisty. Bez ohledu na procesní postavení respondentů je možno konstatovat, že všichni vnímali osobnost vyslychajícího policisty coby stěžejní prvek interakce probíhající v průběhu výslechu. Tuto skutečnost je možno dokumentovat úryvky z některých rozhovorů.

Nejprve je možno dát slovo respondentům-pachatelům. Pregnantně vyjádřil vliv osobnosti vyslychajícího policisty respondent Jiří: „Polda, co mě vyslychal, byl docela hustej. Měl jsem promyšlený, co budu vykládat, abych měl problém z toho, co jsem udělal, co nejmenší. Bylo ale vidět, že není na ty moje báchorky nijak zvědavěj. Asi už toho za svý kariéry slyšel hodně... Možná kdyby mě vyslychal někdo mladej a nezkušenej, tak bych z toho vyvázl líp. Takhle to ale nešlo. Může teda odpovědět, že ten polda výsledek výslechu ovlivnil... A jestli kladně nebo záporně, to záleží na úhlu pohledu. Z mýho pohledu jej ovlivnil špatně, protože jsem kvůli němu neměl moc šancí lhát, ale z jeho pohledu jej ovlivnit určitě kladně.“

Zbyněk ke vlivu osobnosti vyslychajícího policisty uvedl následující: „No ten hošík byl něco jinýho, než vídáme v kriminálkách. Byl to takovej víc úředník, ale bylo vidět, že to má zmáknutý. To byla pro mě právě ta smůla, i když mi vlastně nic kvůli věku nemohli. Musím ale ocenit, že to nebyl žádněj ňouma a věděl, o čem mluví a proč. Kdybych nebyl na druhý straně, tak bych ho možná i trošku obdivoval. Takhle jsem se mu dost neúspěšně snažil utýct z lopaty. I když ani nevím pořádně proč... Možná proto, abych nedal kůži zadarmo. Třeba se mi ta zkušenost bude hodit někdy příště (smích).“

Jana na vyslychajícím policistovi ocenila zejména to, že nebyl „hrubián“. Právě tato okolnost podle jejího názoru ovlivnila průběh výslechu pozitivně: „Víte, o policajtech jsem toho slyšela od kámošů docela hodně. Někteří na fízlně dostali při

zapírání nebo když byli hustí přes hubu a z toho jsem měla největší strach. Když jsem viděla, že mi to snad nehrozí, hodně se mi ulevilo. Na druhý straně ale ten policajt nebyl žádná měkota a když jsem třeba zkoušela natahovat slzičky, bylo mi to houby platný. Nakonec jsem ale byla ráda, že mě vyslýchal právě ten policajt, co jsem u něj byla.“

Respondenti-svědci či poškození si na vyslýchajících policistech zase nejvíce cenili toho, že na nich byla patrná snaha jim během výslechu pomoci k co nejkompletnější výpovědi, popřípadě snaha jim pomoci v řešení problému, kvůli kterému se na policii dostali. Tyto skutečnosti se pochopitelně promítly do jejich hodnocení vlivu vyslýchajícího policisty na průběh a výsledek výslechu, přičemž to bylo samozřejmě v pozitivním směru. Otázkou je však to, jak by tento vliv respondenti vnímaly za předpokladu, že by se s takovým přístupem u vyslýchajících policistů nesetkali, popřípadě by se setkali s přístupem diametrálně odlišným.

Jaroslav hodnotil veskrze pozitivně pomoc policisty během výslechu, kdy mu kladl různé dotazy, díky nimž byl schopen sdělit i některé zdánlivé nepodstatné podrobnosti z nehody, které byl svědkem. „Vážně by snad z jalovice vytáhl tele. Prvně mě uklidnil a dal mi najevo, že se nemám čeho bát, protože výslech na policii je úplně normální situace, do který se může dostat každý. Pak se ptal na různé věci, který by mě samotného nenapadly, a já jsem tak mohl o tý nehodě povykládat hodně věcí, který by mi třeba ani nepřišly důležitý. Podle mýho se ten policista na průběhu výslechu podepsal jednoznačně kladně.“

Postižený Miroslav při hodnocení vlivu vyslýchajícího policisty na průběh a výsledek výslechu navázal na skutečnosti, které zmínil už u předchozích otázek: „Snad je z toho, co jsem dřív řekl, jasný, jak jsem toho vyslýchajícího celkově hodnotil... Když vezmu v potaz jeho přístup ke mně jako k postiženému i to, že podle mého byl správným mužem na správném místě, pak jej ani nemůžu hodnotit negativně. To samý platí i o hodnocení jeho vlivu na průběh výslechu.“

Taktéž okradený Václav se přikláněl ke kladnému hodnocení vlivu policisty na průběh a výsledek výslechu. „Už jsem říkal, že ten hošík neuměl některý věci, ale na druhou stranu si věděl rady, za kým jít, když to nastalo. Jinak jsem mu fakt neměl co vytknout. I přes tu jeho nevědomost, nebo jak bych to nazval, můžu toho vyslýchajícího policistu hodnotit palcem nahoru, protože podle mýho zcela jednoznačně přispěl k bezproblémovému průběhu výslechu.“

Přístup vyslýchajícího policisty k vlastní osobě byl základem hodnocení prospěšnosti vyslýchajícího k průběhu a výsledku výslechu i u dalšího respondenta

z řad poškozených – u Karly. Ta mimo jiné uvedla: „Víte, ono není snadný někomu cizímu vykládat o svém trápení. Kámošce se ještě člověk bez problémů svěří, ale když je to cizí člověk, tak je to o něčem jiném a jde to velice ztuha. Nikdo nemá rád, když se někdo cizí šťourá v jeho soukromí, který je u mě navíc dost o ničem. Proto jsem ocenila, že vyslychající měl ke mně a k mým trablům fakt lidskej přístup. Díky němu nebylo problémem, abych mu řekla vše, co policie potřebovala ke svý práci. Takže tu jeho osobnost, teda vlastně jeho vliv na průběh výslechu hodnotím ze svýho hlediska jako přínos.“

Citované úryvky z rozhovorů s respondenty do značné míry předznamenaly jejich odpovědi na poslední otázku prováděného rozhovoru. Někteří z respondentů pouze ve všeobecnosti odkázali na to, co dosud během hloubkového rozhovoru uvedli, jiní shrnuli dosud uvedené. S výjimkou Karly tak nikdo z nich již neuvedl nic nového a jejich odpovědi tak byly víceméně rekapitulací již vyřčeného. Například Miroslav k této otázce odpověděl: „Vážně nevím, co bych řekl jinýho, než jsem řekl u předchozích otázek, Myslím, že v nich jsem na tudle otázku už odpověděl a že v tomto směru nemám co dodat.“ Karla opět zdůraznila přístup policisty k ní i k jejímu problému: „Jak už jsem řekla, měl ten policajt ke mně lidskej přístup a pochopení, to byl jeho hlavní přínos, jak to vidím já ze svýho pohledu. Krom toho se mi líbil i jako chlap. Asi to není tak důležitý, ale mě to ovlivnilo pozitivně.“

Ze zjištění učiněných výzkumem je možno dovodit, že dosažení účelu sledovaného výslechem mladistvého je do velké míry ovlivňováno osobností vyslychajícího policisty, přičemž v tomto ohledu je možné vyzdvihnout především jeho autoritu a kompetentnost; především kompetentnost vyslychajícího policisty může v pozitivním směru ovlivnit i další uvedený faktor, kterým je prostředí výslechu.

Hypotéza č. 3 (Předpokládám, že osobnost vyslychajícího má zásadní vliv na pravdivost či úplnost výpovědi dítěte či mladistvého) **se potvrdila.**

Hypotéza č. 4: Výslech dítěte (mladistvého) ve speciální výslechové místnosti či jinak upravené místnosti pro dítě je příjemnější, než výslech v jiných prostorách.

Ke kategorii prostředí výslechu je možno předeslat, že v jejím případě bylo hodnocení ze strany respondentů velmi rozdílné. Lze předpokládat, že toto hodnocení

bylo závislé na tom, na které součásti policie (respektive v jakých prostorách) byl příslušný respondent vyslýchán. V této souvislosti je zapotřebí si uvědomit, že policejní služebny jsou různého stáří a proto jsou i v odlišném stavebně-technickém stavu, což platí i o prostorách, kde jsou vyslýchány strany. Kromě toho v důsledku restriktivních rozpočtových opatření nedochází ani k průběžné obměně vybavení, s čímž počítal dříve spuštěný projekt P1000. Z výpovědí respondentů dále vyplývá, že si v případě prostředí výsledku nevšímají pouze stavebně-technického stavu místnosti a jejího vybavení nábytkem, nýbrž i úroveň technického vybavení (zejména pak výpočetní techniky), s nímž policisté během výsledku pracují.

Václav, který studuje právě obor výpočetní technika na gymnáziu, byl jedním z těch respondentů, kteří si všímali ve zvýšené míře výpočetní techniky a programového vybavení používaného policisty. Na otázku „Jakým způsobem na tebe působilo prostředí, v němž byl výslech prováděn?“ mimo jiné odpověděl: „Představoval jsem si to na policejní stanici jinak. Z filmů jsem si myslel, že budu vyslýchán ve výslechové místnosti s neprůhledným sklem a nakonec ta místnost byla úplně vobyčejná. Přišel jsem si tam jako na jiným úřadě. Taky jsem koukal, co tam mají za počítače. Ve filmech člověk vidí samý moderní stroje a aplikace a tady byl počítač podle mě hodně slabší na plíce. Vyslýchali mě tam v nějaký aplikaci, která běžela děsně pomalu. V tomhle směru jsem byl docela zklamanej, protože si myslím, že by policajti měli mít to nejlepší vybavení. Jenže ono to tak podle toho, co jsem viděl, není. A to pak mají vést boj se zločinem...“

Jiří v porovnání s ostatními prostředí příliš nevnímal. Řekl k tomu: „Byl jsem v šoku z toho, co mi hrozí. Nedošlo mi, že za takovou hloupost můžu jít do vězení a moc jsem kolem sebe na fízlárně nekoukal. Spíš jsem se díval na toho policajta, co mě vyslýchal a snažil se z jeho tváře něco vyčíst. Bylo to jako karetní hra: kdo z koho. Ještě před výsledkem jsem se radil s přiděleným advokátem, tak jsem vážně neměl moc čas vokounět kolem. Jen si pamatuju, že mě to prostředí ničím neoslovilo. Byla to taková obvyklá úřední šed'. Málem jsem si ani nepřipadl jako na fízlárně. Nic moc nábytek a technika taky slabší. Čekal jsem po týhle stránce víc.“

V podobném duchu vypovídala i Jana, která byla rovněž v procesním postavení obviněného. Z její odpovědi na otázku vztahující se k tomuto problému je možno citovat následující: „Jak to tam vypadalo? Těžko říct. Honily se mi hlavou jiné věci a co bylo kolem, to mi bylo vcelku jedno. Pořád jsem si říkala, že spadla klec. Měla byste náladu na to, koukat po okolí? Chci tím říct, že si ani moc nevybavuju, jak to kolem

vypadalo. Policajti mě vytáhli z auta, pak mě vedli nějakým bludištěm chodeb. Na chvílku mě zašili do čučáku¹⁰⁴ a pak si pro mě přišel vyšetřovatel s dalšíma dvojka v uniformách. V čučáku to bylo strohý – mříž, lavice a holý stěny. Odvedli mě do výslechové místnosti, kde byl nějaký nábytek, počítač a jinak dohromady nic dalšího. Taky to tam bylo takový strohý, neútný. Prostě žádná hitparáda.“

Zato Zbyněk, který s ohledem na skutečnost, že mu žádný trestní postih nehrozí, byl během svého výslechu v daleko větší pohodě, měl daleko více času na to, aby vnímal prostředí, v němž byl vyslýchán: „Mě vyslýchali na místním oddělení v Praze. Byl to nějaký starší barák, tak mi tam přišlo všechno takový ošuntělý. Na úvod byla zánovní recepce nebo něco podobného, ale v útrokách to bylo většinou takový předpotopní. To prostředí tam na mě neudělalo žádný velký dojem. To samý platí i o komplech. I na základce jsme měli podle mého lepší. Co s tím policajti chtějí šetřit, to vůbec netuším. Ale třeba je to jinde lepší...“

Do určité míry diferencované výsledky přinesly odpovědi respondentů na otázku, jakým způsobem ovlivnilo prostředí výslechu jeho průběh. K této záležitosti je možno shrnout, že prostředí, v němž probíhá výslech, více ovlivňuje svědky, poškozené či oznamovatele. V závislosti na jeho kvalitě mají větší či menší tendenci vypovídat o svém problému nebo o věci, kterou vnímali svými smysly. Tato tendence je v zásadě vyšší tam, kde na respondenty působilo prostředí přijatelně. V opačném případě takové prostředí negativně ovlivňovalo vyslýchané v tom smyslu, že neměli až takovou důvěru ve vyslýchající a v podstatě v policii jako celek. Otázkou je, jaký vliv by mělo prostředí, v němž probíhá výslech, na osobu dítěte či na osobu, která prožila větší trauma (např. v důsledku znásilnění). Lze vyslovit předpoklad, že u takové osoby by význam prostředí v porovnání s respondenty, s nimiž byl proveden výzkum, byl výrazně vyšší. Naproti tomu u pachatelů význam prostředí nebyl takový velký. Tito se spíše zaměřovali na to, zda, eventuálně co vypovídat. Daleko větší význam v porovnání v prostředí výslechu pro ně měla osobnost vyslýchajícího, jak vyplývá z výkladu níže.

Vilém k této otázce uvedl: „No jak to tam na tý fízlárně na mě mohlo působit? Moc jsem to nevnímá. Věděl jsem, že mám na krku velkej problém, tak jsem hlavně hleděj se z něj stůj co stůj vyvlíct. To bylo to hlavní, co jsem vnímá. Co bylo kolem, nebylo proto důležitý. I kdyby to bylo kolem třeba ze zlata, bylo mi to v tý chvíli fuk...“. Obdobným způsobem se vyjadřovala i Jana. „Jak to na mě působilo na těch policajtech, to jsem opravdu neřešila. Nejdůležitější na světě bylo se dostat z problému,

¹⁰⁴ Jedná se o slangový výraz používaný pro místnost pro zadržené či pro policejní celu (celu předběžného zadržení).

ve kterým jsem litala. Abych si všímala v té chvíli něčeho v okolí, to by tam snad musely být nějaký mučidla nebo něco takovýho.“

Další respondenti se vyjadřovali poněkud odlišně. Například Karla se vyjadřovala o vlivu prostředí následovně: „Na mě to prostředí na policajtech působilo docela pozitivně. Protože jsem už byla u nich víckrát, můžu vnímat jistě posun v pozitivním směru. Pro mě je prostředí, kde vypovídám o svých problémech s otčímem, dost důležitý. Není pro mě už tak příjemný o tom mluvit a pokud by to tam bylo nějaký nedůvěryhodný, sotva bych to mohla ze sebe dostat. Takže jsem ráda, že to tam bylo docela slušný a působilo to tam na mě spíš pozitivně.“

Václav k tomuto problému sdělil následující: „Nemám moc představu, jak by to prostředí tam mělo na člověka působit. Ve filmech a v televizi je to na policajtech všechno supermoderní, ale je mi jasný, že u nás na to zrovna teď nejsou peníze. Takže můžu říct, že to tam na mě působilo přiměřeně a spíš v poho. Kdyby to tam bylo nějaký hnusný, asi bych sotva mohl mít k policajtům důvěru a možná bych tam to šlohnulí batohu ani neoznámil.“

Zdravotně postižený Miroslav především s povděkem kvitoval, že na policejní služebně byly vytvořeny podmínky i pro tímto způsobem handicapované jedince. „Není ještě všude zvykem, že by se pamatovalo i na postižené. Proto bylo pro mě milým překvapením, že tam byla nájezdová plošina na vozík i záchod upravený pro vozíčkáře. To bylo pro mě důležitější, než samotná „výslechovka“. Ale i díky tomu bylo pro mě prostředí výslechu docela pozitivní a určitě na mě nepůsobilo nijak zle.“

Výzkumem bylo zjištěno, že vhodné prostředí výslechu zvláště u mladistvých-svědků a mladistvých - poškozených mělo pozitivní vliv na jejich ochotu spolupracovat s vyslychajícím policistou a poskytnout mu během výslechu veškeré jemu známé informace související s vyšetřovaným případem.

Hypotéza č. 4 (Výslech dítěte ve speciální výslechové místnosti či jinak upravené místnosti pro dítě/mladistvého je příjemnější, než výslech v jiných prostorách) **se potvrdila.**

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala problematikou, která je velmi aktuální – problematikou výsledků dětí a mladistvých a jejich specifik. Aktuálnost této problematiky vyplývá ze stále vysoké míry výskytu negativního sociálního jevu, kterým kriminalita bezesporu je. Specifika výsledků dětí a mladistvých přitom vyplývají ze dvou skutečností, které spolu do značné míry souvisejí.

Byly rozebrány a popsány vývojové zvláštnosti epoch dětství a dospívání. Jednalo se zejména o zvláštnosti, které se u vyvíjejících se jedinců vyskytují v kognitivní oblasti, přičemž v epoše dospívání k nim přistupují i specifika v oblasti socializace. Tato specifika poměrně výrazně ovlivňují průběh a výsledek výsledků prováděných s „nedospělými osobami“.

Vliv na výsledky dětí a mladistvých má příslušná legislativa, která je z procesního hlediska reprezentována především trestním řádem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Obě tyto právní normy ve vztahu k dětem a mladistvým obsahují nemálo ustanovení, která zohledňují zvláštní pozornost, která je ze strany společnosti věnována oběma uvedeným věkovým kategoriím. Tato ustanovení upravují průběh výsledku dětí a mladistvých, který se v řadě momentů odlišuje od výsledku dospělých osob.

Můžeme tedy říci, že se výše zmiňované vývojové epochy a příslušná legislativa navzájem ovlivňují. Je možno uvést, že legislativa, která se dotýká průběhu trestního řízení ve vztahu k nedospělým osobám, je přijímána právě s ohledem na vývojové zvláštnosti dětí a mladistvých. Díky legislativě však mohou být dané vývojové zvláštnosti respektovány, díky čemuž může v souvislosti s trestním řízením docházet k pozitivnímu formování dětí a mladistvých.

Jak vyplynulo z kvalitativního výzkumu, který byl v souvislosti se zpracováním diplomové práce realizován k výsledkům mladistvých, výsledky respondentů (tj. průběh a výsledek) byly ovlivňovány zejména třemi faktory – osobnostními charakteristikami samotných vyslychaných mladistvých, dále osobnostními charakteristikami vyslychajících policistů a konečně i (ne)vhodným prostředím výsledku.

Výsledky zjištěné výzkumu totiž poukázaly na skutečnost, že vedle procesního postavení vyslychaného mladistvého měly na jeho ochotu vypovídat úplně a pravdivě

vliv rovněž takové okolnosti, jakými jsou osobnostní kvality daného mladistvého. Tyto jsou determinovány, vedle jiného, taktéž konkrétním prostředím, v němž tento jedinec vyrůstal. Z uvedeného vyplývá, že je nezbytné, aby vyslýchající policista znal toto prostředí, neboť z této znalosti může vycházet při samotném průběhu výsledku mladistvého i při vyhodnocování věrohodnosti jeho výpovědi.

Ze zjištění učiněných výzkumem je možno dále dovodit, že dosažení účelu sledovaného výsledkem mladistvého je významně ovlivňováno osobností vyslýchajícího policisty. V tomto ohledu je možné vyzdvihnout zvláště autoritu a kompetentnost vyslýchajícího policisty. Hlavně kompetentnost vyslýchajícího policisty může pozitivně ovlivnit i další faktor, který ovlivňuje úspěšné provedení výsledku mladistvého – prostředí výsledku. Zde je zapotřebí si ze strany vyslýchajících policistů uvědomit skutečnost, že je nezbytné si průběžně doplňovat relevantní poznatky z oblasti psychologie, práva, kriminalistiky a dalších vhodných oborů, neboť dochází k jejich dynamickému rozvoji a navíc je pravděpodobné, že si díky tomu získá u vyslýchaných neformální autoritu, kterou zejména mladiství jsou ochotni oproti autoritě formální více uznávat.

Vhodné prostředí výsledku zvláště u mladistvých-svědků a mladistvých-poškozených pozitivním způsobem ovlivňovalo jejich ochotu spolupracovat s vyslýchajícím policistou a poskytnout mu během výsledku veškeré jemu známé informace související s vyšetřovaným případem. V souvislosti s prostředím je přitom možné doplnit, že respondenti nehodnotili pouze samotnou místnost, kde přímo probíhal výslech, ale i další prostory na policejních služebnách, kam se v souvislosti s výsledkem dostali. Je proto velmi vhodné, že existuje cíl modernizovat prostředí policejních služeben.

Svojí prací jsem se tedy snažila přiblížit problematiku dětského vnímání policejního prostředí, jeho psychiky jako takové a možnosti, jakým způsobem dítěti pomáhat v těchto negativních situacích.

Zároveň by měla práce sloužit začínajícím policistům či studentům středních policejních škol zdroj informací z této oblasti.

Resumé

Svoji diplomovou práci na téma „Výslech dětí a mladistvých a jejich specifika“ jsem rozdělila celkem do 4 kapitol.

Práce začíná Úvodem, ve kterém nastiňuji důvody, proč jsem si svoji práci vybrala, v čem spatřuji její budoucí přínos a jaké informace a témata bych chtěla blíže popsat či rozebrat.

První kapitola nese název „Děti, mladiství – pojem a charakteristika“. Zde vymezuji základní pojmy, charakterizují dětství a dospívání z psychologického hlediska.

Druhá kapitola – „Podstata, pojetí a výslech ve speciální výslechové místnosti“ je zaměřena hlavně na tematiku výslechu dětí a mladistvých, využití speciální výslechové místnosti, její pozitiva a pravidla a samozřejmě s tím související pomůcky ve formě demonstračních loutek.

Třetí kapitolou jsem se snažila nastínit problematiku „Sexuálního zneužívání“, kde jsem specifikovala dítě jako oběť zneužívání, dané příznaky, pomocí kterých lze zneužívání odhalit a možnosti následné terapie či jiné pomoci pro takto negativně „postižené“ děti.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na empirickou část, kde byl vymezen cíl výzkumu a metody k němu využití. Charakterizovala jsem respondenty využití pro výzkum, jejich příběhy a názory, které mi umožnily odpovědět na předem stanovené hypotézy. Následně jsem provedla analýzu a celkovou prezentaci výsledku výzkumu podloženou přímo texty s výpověďmi respondentů.

Anotace

Diplomová práce na téma „Výslech dětí a mladistvých a jejich specifika“ se zabývá problematikou, která v posledních letech prošla poměrně výrazným vývojem. Práce je členěna do čtyř kapitol. V první z nich jsou vymezeny základní pojmy, které jsou používány v této práci, tj. pojmy „dítě“ a „mladistvý“, načež jsou stručně charakterizovány vývojové epochy dětství a dospívání.

Ve druhé kapitole je objasněna podstata a pojetí výslechu a posléze charakterizován výslech ve speciální výslechové místnosti a jeho využití.

Třetí kapitola pak přináší problematiku sexuálního zneužívání, jež je častou příčinou, proč jsou děti vystaveny výslechům.

Čtvrtá kapitola obsahuje empirickou část s průzkumem toho, jak na děti působí nejen prostředí výslechu, ale i osoby samotné.

Annotation

My dissertation called An examination of children and young and their specification is occupied with problemation that is changed a lot in the last days. My dissertation is separated into four chapters. There are basic terms in the first chapter that I used in my dissertation like a child and young. There is described evolutionary age of childhood and growing up shortly.

I tried to clarify substance and concept of an examination in the second chapter and after that I talked about an examination in the special examination room and its use.

The problems of sexual abuse are described in third chapter when that is very common cause why children are examined.

In the last chapter there is empirical part of exploration how children are feeling room, persons and everything that have something to do.

Klíčová slova

Dítě, mladistvý, mládež, výslech, speciální výslechová místnost, loutky „Jája a Pája“, dětství, dospívání, sexuální zneužívání

Keywords

Child, juvenile, young, interrogation, special interrogation room, puppets „Jája and Pája“, childhood, adolescence, sexual abuse

Seznam použité literatury a pramenů

Právní předpisy:

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Odborné monografie:

8. ARNAU, F. *Okolo zákona: moc a bezmoc kriminální policie*. 1. vydání. Praha: Themis, 1998. 343 s. ISBN 80-85821-58-3
9. EDEROVÁ, K.: *Syndrom CAN*, diplomová práce. Brno: Právnická fakulta. 2006, 71 s.
10. ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum & Hroch, 1994. 112 s. ISBN 80-85799-03-0
11. ČÍRTKOVÁ, L.: *Oběti znásilnění*, Kriminální věda, 2002, číslo 3, 197 s.
12. DRULÁK, P. a kol. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7
13. FARKOVÁ, M. *Dospělost a její variabilita*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. 136 s. ISBN 978-80-247-2480-5
14. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6
15. HELUS, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 259 s.

16. HELUS, Z. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011. 320 s. ISBN 978-80-247-3037-0
17. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2
18. HURRELMANN, K., ULRICH, D. (eds.) *Neues Handbuch der Sozialisationsforschung*. 4. vydání. Weinheim/Basel: Beltz, 1991. 730 s. ISBN 3-407-83113-7
19. CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 527 s. ISBN 80-86898-36-9
20. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4
21. JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5
22. KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 95 s. ISBN 978-80-7251-294-2
23. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
24. KUČNÁ, H., *Sexuální zneužívání dětí*, diplomová práce. Praha: PAČR, 2006, 51 s.
25. KVALE, S. *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1996. 326 s. ISBN 0-8039-5820-X
26. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9
27. LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M.: *Vývoj dítěte a jeho úskalí*, Praha: Avicentrum, 1986, vyd.1., 274 s., ISBN 08-084-86
28. MARTINKOVÁ, M.: *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*, Studie IKSP, Praha, 1995. 97 s.
29. MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. *Teorie a praxe výslechu – maketa*. Praha: Ústav kriminalistiky právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 1970. 163 s.
30. MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika: učebnice pro právníky*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1994. 269 s. ISBN 80-206-0423-5
31. NĚMEC, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995. 223 s. ISBN 80-85981-01-7

32. NĚMEC, M. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003. 136 s. ISBN 80-7251-141-6
33. PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-263-8
34. PJEŠČAK, J. a kol. *Základy kriminalistiky: učebnice pro právnické fakulty*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1976. 407 s.
35. PLŠKOVÁ, I.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané děti jako sociálně pedagogický problém*, bakalářská práce. Brno, 2005, 73 s.
36. PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001. 746 s. ISBN 80-7204-194-0
37. PORADA, V. a kol. *Kriminalistika II*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 121 s.
38. ŘÍČAN, P. *Psychologie. Příručka pro studenty*. 2., dopl. vydání. Praha: Portál, 2008. 296 s. ISBN 978-80-7367-406-9
39. SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 120 s. ISBN 80-7178-846-5
40. SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 154 s. ISBN 978-80-7380-153-3
41. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vydání. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X
42. STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 278 s. ISBN 80-86898-40-7
43. STRAUS, J., NĚMEC, M. a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 503 s. ISBN 978-80-7380-214-1
44. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. I. díl, (§1 až §179h). 5., dopl. a přeprac. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. XXI, 1432 s. ISBN 80-7179-405-8
45. ŠPECIÁNOVÁ, Š.: *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha: Linde, 2003, 156 s, ISBN 80-86131-44-0
46. TÁBORSKÁ, K.: *Týrané a zneužívané dítě*, bakalářská práce, Brno, 2010, 64 s.
47. TIPLICA, M. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2., upr. vydání. Praha: Policejní akademie, 1999. 162 s. ISBN 80-7251-007-X
48. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

49. VANGELI, B. *Zákon o policii České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. XVI, 442 s. ISBN 978-80-7400-142-0
50. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (eds.) a kol. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8
51. WEISS, P. a kolektiv: *Sexuální zneužívání dětí*, Praha: Grada Publishing, 2005, vyd.1., 264 s., ISBN 80-247-0929-5

Judikatura:

52. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 1968, sp. zn. 11 Tz 29/68.

Internetové zdroje:

53. *Loutky "JÁJA a PÁJA" snižují trauma dětí při výslechu* [online]. 2010. [citováno 30. července 2012]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/jaja-a-paja.aspx>>
54. KLAPAL, V. Zadržení osoby podezřelé podle § 76 odst. 1 TrZ a související instituty z pohledu policisty. *Policista* [online]. 2006, č. 7. [citováno 30. července 2012]. Dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2006/07/prosoba.pdf>>
55. Konference: *Pokroky v kriminalistice*, sborník příspěvků z mezinárodní konference konané 24.-25. září 2008. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2008. 1 CD-ROM ISBN 978-80-7251-290-4 (CDR)
56. KONRÁD, Z. Vysvětlení – zvláštní druh výslechu? *Kriminalistika* [online]. 1999, roč. 22, č. 4. [citováno 28. června 2012]. Dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/1999/9904/konrad.html>>
57. *Víte, co znamená IMEI a k čemu slouží?* [online]. 8. srpna 2005. [citováno 29. května 2012]. Dostupné z: <http://mobil.idnes.cz/mob_tech.aspx?r=mob_prakticky&c=A050804_153429_mob_prakticky_brz>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Loutky „Jája a Pája“

Příloha č. 2. – Speciální výslechové místnosti

Příloha č. 3 – Praktické využití demonstračních loutek „Jája a Pája“ při skutečných vyšetřovaných případech

Příloha č. 1

Obrázek č. 1 – Loutky „Jája a Pája“

Zdroj: Archiv PČR

Příloha č. 2

Speciální výslechové místnosti

Obrázek č. 2 – Speciální výslechová místnost ve Zlíně

Zdroj: <http://zlin.cz/502179n-zlinsti-policiste-otevrel-i-detskou-vyslechovou-mistnost>

Obrázek č. 3 – Speciální výslechová místnost v Plzni

Zdroj: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/plzensky/clanek.phtml?id=689727>

Obrázek č. 4 – Speciální výslechová místnost v Rumburku

Zdroj: <http://www.nasedecinsko.cz/decinsko-aktualne/kriminalistum-slouzi-nova-vyslechova-mistnost/?aktualitaId=14412>

Obrázek č. 5 – Speciální výslechová místnost v Jihlavě

Zdroj: <http://www.vysocina-news.cz/clanek/kriminaliste-v-jihlave-maji-novou-vyslechovou-mistnost-pro-deti/>

Příloha č. 3

Praktické využití demonstračních loutek „Jája a Pája“ při skutečných případech vyšetřovaných Policií ČR

Zneužívání z pohledu dítěte

„Martině bylo 15 let. Před šesti lety jí při autonehodě zemřela maminka. Zůstala samo s otcem. Tatínek byl fajn, hodně si rozuměli, často se mu svěřovala s tím, co jí trápí, co ji čeká ve škole, která spolužačka ji zklamala atd. Často se spolu mazlili, tatínek ji nejprve hladil po zádech, když byla starší, tak ji začal hladit a líbat břicho, chtěl, aby mu dělala totéž. Bylo jí to zpočátku divné, ale tatínek jí vysvětlil, že to dělají všichni tatínkové a všechny holčičky svým tatínkům, pokud je mají doopravdy rády. Martina tatínka ráda měla a chtěla být hodnou holčičkou. Jednou v noci k ní vlezl do postýlky a oznámil, že už je dost velká na to, aby udržela tajemství. První bolístku jí udělal, když bylo Martině 12 a půl roku. Od té doby se to stávalo pravidelně, nejméně 3krát týdně. Otec byl samozřejmě velice pozorný, věnoval Martině spoustu času, kupoval dárky, říkal jí samé hezké věci. Ve škole se mezi dětmi cítila nesvá, jako by mezi ně nepatřila, spolužačky jí připadaly hloupé, naivní. Ve 13ti letech se jí začal líbit spolužák, svěřila se tatínkovi, který hrozně zuřil, protože žárlil. Zakázal jí někam chodit, vozil jí do školy, čekal na ni po vyučování. Hádky doma už Martina nesnesla, a tak se rozhodla, že vše řekne své tetě. Ta jí samozřejmě ze začátku nechtěla moc věřit, ale když Martina neustoupila a pořád trvala na svém, ohlásila teta vše na místní oddělení policie. Martina musela opakovaně podrobně popisovat, co se jí celou dobu dělo. Největší nedůvěru okolí a vyšetřovatelů vůči ní vzbuzovala otázka: proč to neřekla dřív? Na to jim však nedokázala odpovědět. Bála se, že další výpovědi přinesou pouze další prožívání bolestné zkušenosti, na kterou chtěla zapomenout. Několik dní před soudním jednáním svoji výpověď změnila. Oznámila, že si to celé vymyslela. Dnes bydlí u tety a díky pravidelné psychoterapeutické léčby se postupně zotavuje.“¹⁰⁵

Když dcera nahrazuje sexuální partnerku

„Druhá manželka 56 letého policisty G. onemocněla po třetím porodu na tuberkulózu. Pohlavní styk jí způsoboval bolesti, proto jej trvale odmítala. Dorůstající dcera byla v protikladu ke své matce již v mládí byla silně orientovaná na sex a

¹⁰⁵ Pöthe, P., *Dítě v ohrožení, Zde a nyní*, Praha: G plus G, 1996, s. 40

nápadně často uspokojovala sama sebe. G., kterému toto neuniklo, využíval setkání v koupelně a večerního ukládání do postele k tomu, aby se dotýkal dětských pohlavních orgánů. Když bylo dceři devět let a se svým otcem otevřeně hovořila o sebeuspokojování, přesvědčil ji, že bude příjemnější, jestliže ji bude uspokojovat on sám. Od té doby ji pravidelně lechtal a manipuloval s jejími pohlavními orgány, a ona manipulací s penisem pomáhala svému otci k výronu semene. Z manipulací a fricí (tření) se postupně vyvinul stehenní styk, orální styk a konečně, když bylo dceři 13 let, pravidelný pohlavní styk. Role se vyměnily. Dcera sváděla svého otce, pocítila-li chuť, a přetěžovala jej svými častými sexuálními požadavky. Když se poté M. navíc začala stýkat s mladými muži, pokoušel se ji otec připoutat k sobě penězi, sladkostmi, kupováním spodního prádla a šatstva. Manželka nemohla nadále snášet sexuální kontakty mezi dcerou a svým manželem a udala je. G. byl odsouzen ke třem letům vězení. Během výkonu trestu psal své manželce četné omluvné dopisy, které zůstaly bez otevření. Poté spáchal sebevraždu.¹⁰⁶

Obrázek č. 6 – Týrané dítě

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/138008-matka-z-ostravy-tyrala-nekolik-let-sve-ctyri-deti/>

¹⁰⁶ Gödtel, R., *Sexualita a násilí*, Praha: Český spisovatel, 1994, s. 101